BISERICA

ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Eclesiastică.

ANUL AL XII-lea.

No. 6.

SEPTEMVRIE.

BUCUREȘTI

Tipografia Cărților Bisericesci

34. Str. Principatele-Unite, 34.

1888.

ISTORIA CONTEMPORANA.

Material pentru Istoria Națională și Religiósă a Românilor.

Viața și activitatea reposatului profesor și Arhiereu Neofet Scriban, Episcop de Edesa.

(Urmare. Vedı No. 5, anul XII, pag. 336).

In fine la 1846, terminându-și viața de pocaința, este chemat la Iașı și numit director al șcólei din St. Trei Ierarhı și superior Bisericei St. Vasile din Iașĭ. Sa ne amintim ca fratele seu Prea St. Filaret Scriban, revenind din Rusia, a ocupat postul de Rector și profesor în seminarul Veniamin înca din 1842. De aceia cu ocasia reformei în seminar, la 1848, pentru ca până la acéstă epoca Seminarul scaḑuse simțitor în cursurile sale timpul Metropoliatuluı Meletie — acum dupa prefacerea lucrurilor și a persónelor, provocate de anul 1848, Arhimandrit Filaret Scriban chéma, ca profesor în seminar, pe fratele sĕu, unde a profesat dela acest timp pâna la 1862. In acest interval de 14 anı a predat succesiv maı multe studiı: așa: 1). Istoria universala și a patrieı, 2). Limba Elena, 3). Retorica și în fine 4. Filosofia.

Din timpul profesoratuluı seu ne-au remas următórele carțı didactice: 1) Istoria universala, ce pórta titlul: *Ur-.irĭ istorice* și în care este întercalata și *istoria Romanilor*,— cartea este lucrată dupa metoda sincr nistica a istoricilor frances Levy. 2). *Duplul paralel* al luı Alexandru Sturdza, tradus și imprimat. 3). *Gramatica limbeĭ grece*. 4). *Retorica*,

dar care a rĕmas manuscript din causa intrigilor politice (manuscriptul se conservă până astădĭ sigilat în arhiva st. Mitropolii). In fine 5) o *Scurtă istorisire a Mitropoliților Moldoveĭ şi dovedirea Autocefalieĭ Mitropolieĭ Moldoveĭ.* Acéstă mică operă a servit de basă la Divanul Ad-hoc pentru a declara, în puterea drepturilor, autocefala Biserica Românilor. Sistema ce o urma în predarea filosofiei era acea eclectica. Ca profesor Preasţ. Neofet Scriban se bucura de o reputaţie esceptionala, era clar în ideĭ, eloquent non plus ultra, logician bine consumat, şi prin o rigóre şi severitate exemplara îşi urmarea cursurile sale. Era iubit, respectat, dar şi temut tot-odata de scolarii sĕi; avea o persistenţa rara în a face pe elevi sa înţelégа cursurile ce le preda, aşa că orĭ cine-i urma cursul, rĕmânea, vrênd nevrênd, cu o dosa bine rugumata de ştiinţă. In tóte lecţiunile sale nu uita a exorta pe scolari la virtute şi moralitate, la conştiinţa naţionalitaţei nóstre. Acesta-ĭ în scurt Preasţitul Neofet Scriban ca profesor!

Iubiţi cetitori, pe un barbat inteligent dela natura, patrundĕtor în afacerile lumei, întreprindĕtor prin caracterul seu, predominat de sentimente patriotice şi religióse nu putea sa-l satisfaca orizontul îngust şi monoton al profesoratului, el reclamă prin natura sa o sfera maĭ larga de acţiune, în care sa-şi póta manifesta pe deplin şi imprima în societate individualitatea sa. Nu era Preasţ. Neofet Scriban omul numai a unei funcţiuni, el era omul secolului, omul preparat a lucra la reînvierea Statuluĭ Romànesc! Pe când preda în Seminar cu foc şi devotament apostolic lecţiile sale, lucra, în acel timp în ascuns, împreuna cu alţi barbaţĭ ai neamului nostru, la *Unirea Ţerilor surorĭ*, la mărirea nóstra. Declar ca am fost martur ocular, şi mĕ mândresc a o spune! ca acest prelat al Bisericei nóstre face în totul parte din elita ómenilor politici, carii aŭ cooperat la renaşterea nóstra naţionala. Am vĕdut adese întrunindu-se ca nişte conspiratorĭ, nóptea şi în amurgul dileĭ, între aniĭ 54 şi 55 pe Cogălnicénu, Malinescu, Alexandri, Negrea

și alțiĭ în via Preasț. Sale dela Socola unde locuĭa, și mĕ miram pe atuncea! Am vĕḍut întrunirĭ de barbațĭ de stat pe întunecate în valea Socoleĭ, prin viĭ, și nu-mĭ puteam da sama! Am scris, sub dictantele Preasț. Neofet Scriban și prescris și eu și mulțĭ alțĭ elevĭ, hartiĭ politice, privitóre la *Unirea Românilor* și tot nu înțelegeam! Astăḍĭ pricep totul, înțeleg ca acea liga, ca acele întrunirĭ secrete eraŭ simburile în perspectivă de desvoltare, de unde era a rĕsari unitatea naționala. Preasț. Neofet Scriban a fost dar un agent principal a formareĭ statuluĭ Român! El prin scrierile sale, *Unirea și neunirea Principatelor*, *Folósele unireĭ*, *Unirea Românilor* electrisà tóta simțirea romanésca, deșteptà atențiunea fraților sĕĭ asupra evenemintelor timpuluĭ! Fie-care dintre Unioniștĭ lucrau ḍi și nópte, lucrau în diferite direcțiunĭ pentru a-șĭ câștiga adepțĭ și abilĭ luptatorĭ în lupta ce aveau a întreprinde. Atuncĭ sacrificiĭ de banĭ, sacrificiĭ de timp, sacrificiĭ de tot felul se întimpina ḍilnic între Româniĭ patrioțĭ. Lupta a fost înverșunata, pentru ca puterea politica, guvernul, era contra Unireĭ, dupre cum știm.

Pana luĭ D. Ralet, Ant. Panu, C. Negrea, M. Cogalnicénu, Hurmuzachi, N. Ionescu, Iepurénu etc. etc. pe lânga a fraților Scribanĭ, a facut lumina prin presă, a învins hidra cu capete multiple și a împins pe Românĭ la *Unire*. Ca ambiĭ frațĭ Scriban erau considerațĭ chiar de politiciĭ Europeĭ ca ómenĭ politicĭ, se constata prin faptul ca Talleyrant, solul luĭ Napoleon al III, a visitat pe Scribanĭ și le-a adus omagiĭ pentru susținerea causeĭ Unireĭ. De asemenea faptul urmator tot din 1857 ne dovedește că Neofet Scriban era sufletul convingerilor timpuluĭ. Luĭ i s'au încredințat în vara anuluĭ 1857 actele și protestele comitetuluĭ Unionist din Moldova, spre a merge secret la Bucureștĭ, fiind-ca erau observațĭ de aprópe de poliția guvernuluĭ anti-unist; el ajungênd la Focșanĭ trece nópte Milcovul pe jos, împreună cu nepotul seu, Romulus Scriban, care purta hartiile în sin, și reușește

a se furişa prin asemine precauţiuni vederei ochilor Vasiliscului timpului! La 1861 în fruntea a 40 de mii de locuitori pe şesul Frumóseĭ reclama înpamêntenirea ţeranului; în fine nu exista fapt politic însemnat din timpul Unirei în care Neofet Scriban să nu ia parte activa, chiar cu pericolul sórteĭ luĭ, pentru ca era oţelit în lupte şi deprins a suferi! Câmpul de activitate politica a acestui distins prelat şi profesor este fórte întins, aşa ca istoria naţionala nu se póte dispensa de a nu-i scrie numele seu între primiĭ luptatori ai causei naţionale!

Pentru noĭ, iubiţi cetitori, pleiada bărbaţilor, ce au conlucrat la renaşterea nóstră, trebue sa fie în mare onóre şi veneraţiune; trebue ca eĭ sa constitue pentru noi tipul naţionalismului în viitor şi obiectul de respect în present. Pentru mine unul figurile barbatilor naţionali. ce'mi-au dat casa şi masa în libertate, ce mi-au lasat ereditate România, le ador ca pe ale semiḑeilor şi vor comp une cultul meu naţional!

Arhimandritul Neofet Scriban, nu numai prin scrieri şi prin acţiuni ascunse au luat parte la inaugurarea erei noua a Românilor, dar încă şi prin participarea directa, ca representant al clerului, în *Divanul Ad hoc*, deşi puterea timpului i se improtivea şi a trebuit prin publicitate şi plebiscite clericale să obţină acest drept. Pretutindene obstacule, în tot locul lupte, şi un pas de înaintare trebuea a-l obţinea cu sacrificii. In Divanul Ad-hoc, chiar la solemnitatea deschiderei, vigurosul Arhimandrit ţine o cuvêntare in Biserica st. Nicolae Domnesc de inaugurare, plina de sentimente patriotice-româneşti.

Permiteţi-mi a vĕ cita o mica pericopa din acest discurs, pentru ca ori-ce aprecieri ale mele le cred insuficiente, faţa cu acésta filipica românéscă: El ḑice între altele: „... Socotiţĭ dar, fraţilor. că aicea înaintea unuĭ Altar, dintre cele mai mari şi mai vechi ale Dumneḑeului părinţilor noştri, aicea înaintea unuĭ Altar, radicat de cel întaiu Erou al ţerei nóstre, aicea unde astăḑĭ depunem ru-

gele şi juramintele nóstre, aicea venim ca să rumpem cu tot aceea ce a putredit în trecutul naţiei nóstre; aicea stau de faţă şi ne privesc nu numaĭ contemporanii noştri, nu numai Europa, ci înca şi un întreg şir de 15 seculĭ trecuţĭ, seculi de eroi-m şi de glorie, seculĭ de lumina şi de întuneric, seculi de rane şi de suferinţi de tot felul ale Moldo-Românilor, cariĭ aştéptă învierea virtuţilor celor parinteştĭ, învierea drepturilor celor calcate! cariĭ aştéptă viaţa seculilor ce va să fie, viaţa viitóre a iubiteĭ nóstre Patrii"... Mai departe ĭata cum sfatueşte pe Români a procede în lucrarile Divanuluĭ Ad-hoc: „Să fim decĭ recunoscĕtori marinimóselor Puterĭ, însa sa fim şi maĭ dreptĭ unii cătra alţiĭ în viitórele nóstre lucrari. Sa fim mai creştini, maĭ buni politicĭ, mai buni prevedĕtori şi maĭ bunĭ patrioţĭ, de cum am fost dela un timp încóce (alusie la neunişti). Sa nu ne ratăcim în laberintul patimilor, ori a intereselor personale şi de castă; sà nu fim numai cu gura patrioţi! Sa numai tratăm pe Români de nenobilĭ, caci Românii sunt toţi nobili. Sa nu ne maĭ deosebim decât numaĭ prin fapte, prin merite şi prin virtuţĭ catră D-deu, Naţie şi Patrie!"... Apoi continua: „Singurul leac la ranele nóstre de astadi sunt numaĭ virtuţile cetăţene, fraţilor! Sa nu uitam interesul cel mare de a avea *o Patrie*, *o România unita şi autonoma*". In fine după ce espune drepturile ţerei în puterea capitulaţiilor cu Turcia, dupa ce desvoltă politica luĭ Stefan cel Mare, conţinută în Testamentul seu, conchide:

„.... Fraţilor, aduceţi-vĕ aminte ca rĕspunderea nóstra este mare, ea este o respundere pentru un întreg viitor! Ca România tóta are sa fie prin noĭ, prin Adunarea nóstră acésta, orĭ mărita, ori umilită, ori norocita orĭ nenorocita pentru tot-déuna! Ca ea, sau etern ne va blastama, sau etern ne va bine-cuvênta! Sa alegem dar între aceste douĕ alternative, caci una are sá ne fie partea neaparat! Românimea tótă aştépta astadi mult dela noi! Ea aştéptă reînvierea sa, reînvierea drepturilor sale! Ea aş-

téptă ca viaţa cea viitóre sa fie plină de mărire şi fericire“! Iata, iubiţı Românĭ, inima românésca, cugetare naţională, avênt patriotic, sentimente nobile în sufletul profesoruluĭ Seminarieĭ luı Veniamin, în pıeptul *Arhimandrituluĭ Neofet Scriban!*

In Divanul Ad-hoc a lucrat pentru constituirea unireı Românilor, pentru formarea guvernuluı constituţional, pentru independenţa Bisericeı Române, pentru ameliorarea posiţieĭ materiale a cleruluı mirén, pentru împropietarirea ţĕranuluĭ, pentru fundarea uneı dinastiı ereditare dintr'o familie domnitóre Européna etc. etc. Conlucră cu condeiul şi contribui cu banı la susţinerea preseı nascênde în ţara şi afara de ţara, pronunţa discursurı şi publica articole maĭ ales privitóre la susţinerea cleruluı şi la combaterea abusuluĭ.... etc.

La 1859 cu ocasia venireĭ celor întâĭ soldaţĭ din Valahia în Moldova, Neofet Scriban pronunţa, în ceirul Seminarieı, frumósa salutare soldaţilor veniţĭ din Valahia: „... Bucuria nóstra de faţa şi salutarea ce v'o adresam nu sunt fapte ale momentuluı. Ele au date seculare. Tóta istoria eroilor Românieĭ n'ar fi de ajuns, spre a vĕ face sa cuprindeţĭ causele, care ne fac sa ne bucuram şi sa vĕ salutăm de bunavenire! De aceıa ḑicem numaı: fiţĭ bine-cuvêntaţı la noı, fraţilor, fiţı bine-veniţı pe un pamênt framantat dela o margine până la alta, cu sânţitul sânge Românesc! Acest pamênt nu este maı puţin al nostru decât al vostru! El este focarul a uneıa şi aceliaşı ramure de familie română! Voı ştiţĭ ca este o ereditate drépta a vóstră, ce au fost rupta dela unitatea teritorială, hărazită noue de bravul şi înţeleptul Traian; făra însă ca prin acésta inimile nóstre sa fi fost despărţite vre-odinióră. Aduceţi-vĕ decı aminte ca Capitala, în care aveţı să întraţĭ astaḑĭ, este vechea reşedinţa a braveı legiunĭ a Iaşenilor, lasata nouĕ spre aparare de acel mare Imperator. Fiţı decı demnı de dênsa şi de numele seu. Noĭ suntem fraţĭ, dar fraţı de gemene. Misia vóstra este de a consolida acésta îngema-

nare fraţască, cel puţin asta este dorinţa şi speranţa nóstra, pe care dorim ca nimene sa n'o póta stînge dintre noi! Póte că veţi vedea pintre noi şi ómeni cu deosebite socotinţĭ, acésta însa sa nu vĕ împuţineze, căci şi eĭ nu maĭ puţin sunt fraţii voştri şi aĭ noştri"... Iata limbagiul ce-l ţine soldatului Român, în mâna căruia i s'a depus sórta în viitor a neamului Romănesc!

La 1861 pronunţă, în fruntea clerului, felicitarea de Unire în faţa Domnitoruluĭ Alexandru Cuza. Declamând acest discurs, sufletul seu mare şi Românesc imprima pe figura sa majestósa deplina satisfacere a dorinţelor inimii unui mare cetăţan şi distins cleric, pentru ca a veḑut, ca şi un al doilea Zaharia, îndeplinit visul seu din tinereţe, realisate ideile naţionale pentru care luptase ḑecimi de ani, împreuna cu cei-lalţĭ regeneratori ai Statului Românesc. Acest discurs este un cap de operă şi ca fond şi ca espresiune, plin de cele mai viĭ sentimente naţionale, realisate în persóna Domnitorului ilustru Alexandru Ioan I.

Aicea eŭ ved apogeul Preasţ. Neofet Scriban, pentru ca până aicea lucrasa ca patriot şi sa nu uitam ca el era înca numai arhimandrit, aşa ca ura şi zavistia înca nu-şi îndreptase privirile sale otravitóre, ca de Vasilisc, asupra sa; n'avea nimene ce-i râvni. Când însa lucrurile sĕ schimba, când la 1861 este rădicat la gradul ierarhic de Arhiereu, numit Rector la Seminar, ĭar în 1862 numit locotenent de Episcop la Argeş, patimele omeneştĭ se îndrepta asupra-ĭ orĭ direct ori indirect, dupre cum vom vedea. Dela acest moment pacea şi liniştea n'o mai gustă decât în mormênt!

Acest devotat preot şi patriot, acest erudit prelat, oţalit luptator şi soldat brav al apararei drepturilor Bisericei ortodoxe naţionale, dupa ce înca în Divanul Ad-hoc susţine întemeerea ierarhieĭ Bisericei pe puterea canónelor, după ce publică *Necesitatea Cleruluĭ în societate la 1859, Clerul Român în faţa convenţiuneĭ de Paris la 1860,*

Defectuositatea proiectuluĭ de lege privitor Cler în 1861; era cum vedem moralminte angajat în lupta reorganisareĭ canonice a Bisericei naţionale. Prea sţ. Neofet Scriban profesa credul: că Româniĭ dupre cum s'au reînviat politicesce trebue sa se reînvie şi bisericeşte, trebue să se reorganiseze Biserica naţionala pe base canonice, spre a ramânea ortodoxa, în conformitate cu datinele nóstre stramoşeştı. La orĭ ce semn de declinare, la orĭ ce mişcare religiósa contrara ortodoxieĭ, sufletul seu sĕ aprindea de dorul de aparare, ca şi a soldatuluı învechit în lupte, ce tresare la audul trompetei ce-l cheama la luptă! Ca locotenent de Argeş combate orı ce amestec civil în afacerile bisericeştĭ, şi loveşte ingerinţa absolutismuluĭ lumesc în cestiuni religióse. (Vadă-se corespondenţa sa cu Ministerul de culte. Incercarı poetice şi discursurĭ politice împrimate la 1870, Bucureştı).

Lupta ce o preasimţea marele preot şi strajar neadormit al ortodoxieı Române, lupta con tra inovărilor disciplinare şi administrative religióse, este declarata în anul fatal 1865 şi duréza până la 1872. Ea a remas în analele ţareı, în istoria Bisericei ortodoxe cu numirile de *canonicitate şi necanonicitate* asupra numireĭ Episcopatuluĭ. Guvernul a legislat ca Episcopiĭ şi Mitropoliţiĭ ţĕrei sa fie numiţı prin decret domnesc ca şi orı ce funcţionar public. Prescripţiunile, datinele antice ale poporuluı Românesc, consvetudinea Bisericeĭ ortodoxa şi în fine canónele vechĭ ale Bisericei se pronunţau categoric contra acesteı mĕsurı arbitrare luate de guvernamêntul civil, contra amesteculuĭ civil în constituirea ierarhiei Bisericei. Atuncı fraţiı Scribanı, împreuna cu fostul Episcop de Rômnic Iosif Bobulescu şi cu Atanasie Evantias locotenentul de Roman, ca adevĕraţı apostolı aĭ Bisericei, ca adevĕraţı soldaţĭ aĭ apărăreı drapeluluı ortodoxieĭ Române, ca alţı defensorı aĭ termopililor ortodoxieı, se radica singurı, se espun la lupte — lupta lunga, înverşunata, ne egală, nici în numĕr, nici în mijlóce şi de care şi prin care şi-aŭ căpătat pe fruntea lor

aureola de defensorĭ aĭ ortodoxieĭ la Românĭ, numele nemuritor de soldaţĭ a luĭ Christos: „*Lupta am săvârşit, credința am păzit*". Vĕ amintesc, pentru present numaĭ în trécat, ca acest resbel de principiĭ a deviat, din partea necanonicilor, în violinţĭ de tot felul, în calomniĭ neauḑite şi nepomenite, în acţiunĭ desperate contra susţinatorilor ortodoxieĭ. Arestarĭ, prevenţiunĭ, spionarĭ, perchisiţiunĭ n'au lipsit şi tóte pe socotéla drepţilor, pe comptul ortodoxilor. Ce se ḑic maĭ mult, ba Prea sţ. Neofet Scriban a fost declarat de *nebun*! Cu tóte aceste nu trebue să desperam, esista o dreptate şi pe acéstă lume, *victoria este acelor puţinĭ*, este a fraţilor Scribanĭ şi în special a Preasţ. Neofet Scriban. Legea arbitrara şi necanonica a anuluĭ 1865 se desfiinţaza şi se înlocueşte cu legea actuala în 1872 şi care-ĭ opera Scribanilor.

Acésta lupta de canonicitate a Bisericeĭ nóstre fiind înca recenta, mĕ abstin de a vĕ-o espune în amanunt, şi vĕ rog sa-mĭ acordaţĭ condescendenţa D-lor vóstre. Acésta cestiune va fi tratata în tóta întinderea eĭ la timp oportun, când persónele ce au participat pe câmpul de lupta vor trece în domeniul istorieĭ. Pentru present îmĭ veţĭ permite a vĕ enumera numaĭ scrierile Prea sţ. Neofet Scriban provocate de acésta lupta şi care sunt un model pentru arta apologieĭ. Iată scrierile sale: *Raspuns Guvernuluĭ şi Sinoduluĭ* la 1865. *Apararea adevĕruluĭ şi a dreptuluĭ* 1866. *Apologia Prea sţ. Neofet Scriban contra clivititorilor seĭ. Rasturnarea ultimilor ratăcirĭ a aparătorilor necanonicităţeĭ la 1867. Refutarea sofismelor Sinoduluĭ 1867.* Apoĭ articule nenumĕrate, publicate în Ḑiarul lor „Dacia-Româna", în *Românul* şi în fine in *Reforma*. Reconstituirea şi revenirea Bisericeĭ ortodoxa Româná la vechea sa constituţiune, la canonicitate este opera Scribanilor, o repet, afară de esceptiunea întrodusă în lege care suna: *Ca începênd dela anul mântuireĭ 1872, timp de 20 de anĭ, Biserica Româna îşĭ póte procura Episcopiĭ seĭ şi dintre persónele ce nu vor fi avênd atestate orĭ diplome,*

doveditóre de știința lor. Vĕ las sa cugetațı singurı ce resultate a produs acésta galantomie pe socotéla Bisericeı și a Țereĭ.

Acum, Românilor, să ne amintim, că la 1862 Prea sț. Neofet Scriban era locotenent de Episcop la Argeș, dar începĕndu-se lupta de canonicitate s'a retras, a preferat maı mult adevĕrul decât banul, maı mult partea luĭ Christos, a suferi pentru el, decât interesul meschin și trecetor. In alegerile noua provocate de noua lege canonică în 1872, ambiı frațı Scribanı, deși distinșı prin erudițiune teologică, deși barbațı probați în cele religióse, deși devotațı maı mult luı Christos, decât aurului și argintuluı, deși-șĭ aveaŭ un trecut glorios în opera renaștereı nóstre naționale; totușĭ nu numaı cad în alegerı, dar înca sunt ironic persiflațĭ.

Așa este adese în lume! Cu tóte aceste trebue sa recunóștem ca a lasat o situație limpede Bisericeĭ nóstre, ca a luptat în tóta viața sa la desvoltarea neamuluı seu ca'a preferat binele public inainte de interesul seu! De la 1872 și până la 1885 a trăit retras, disilusionat, desgustat și purta în sufletul seu o indignare mare contra nedreptațeı și arbitraruluĭ. Retras de lume în locul natal, la 1874, în casa parintésca, aștepta cu dor sfârșitul vieţeĭ sale, frequentând Biserica familieı, în care încă din 1873 erau depuse resturile corporale ale mult iubituluĭ seu frate, Prea sânțitul Filaret Scriban, chema cu foc apropierea sfârșituluı seu spre a fi maı curând, ca și în astă lume și cu corpul și cu spiritul, alăturea cu fratele seu.

In tóta viața sa resultatul munceĭ sale oneste au fost 2000 de napoleonĭ, și pe carıı 'a destinat pentru înființarea unuı ospiciu de batrânı în casele parinteștı, dupa trecerea sa din viața.

Acesta este, Românilor, în puține cuvinte, *Prea sț. Neofet Scriban.* Născut din popor, Român prin origine, educat în țara, martur ocular evenemintelor dela 21, prin singurile sale mijlóce, în împrejurărı așa de grele, a știut să-șı facă

loc important în viaţa profesorala, politica şi religiósa. Ca profesor era dintre ceı maı eminenţĭ aı timpuluı, dupre cum probéza operile sale de scóla. Ca politic a luat parte la tótă opera renaşterei nóstre naţionale, era un agent principal, un propagator înfocat al naţionalismuluı Românesc, dupre cum se constata din scrierile sale politice, din lucrarile Divanuluı Ad hoc. Ca preot şi Arhiereu a lucrat la luminarea Cleruluı şi prin scrierĭ şi prin cuvênt, ıar maı ales prin disposiţia naturala ce o poseda, de orator, ceea ce se dovedeşte din discursurile publicate. Sa nu uitam ca avea şi predisposiţiı poetice, dupre cum ne putem convinge din cele publicate. In fine ca Arhiereu a representat acésta mare şi înaltă tréptă ierarhica cu tóta deplinatatea eĭ, au aparat doctrina creştina, a luptat contra abusuluı, a luptat pentru restatornicirea pe baze canonice a Bisericeĭ nóstre ortodoxa Române. La acest distins prelat Român cu dreptul se pot aplica ḑicerile St. Apostol Pavel: „*Arhiereu ca acesta sĕ cuvine să fie noue*". etc. etc. Şi mi se pare ca aud dulcea voce a luı Christos: „*Vino serv bun şi credincios, peste puţine aĭ fost credincĭos, peste multe te voiu pune, întră întru împărĕţia Tatăluĭ meŭ*". Amin.

Sa ḑicem dar: eternă fie între Românĭ amintirea mareluı patriot Neofet Scriban!

Neşterse ramâe între Româniı creştinı ortodoxĭ faptele sale! Iar între scolariı seĭ, umbra luı, sufletul seŭ, sa fie continuŭ între eĭ spre a-l imita în virtuţile luı ca profesor distins, ca cetăţan Român înfocat, ca prelat mare şi cu greŭ de rivalisat!

C. Erbicénu.

PREDOSLOVIE.

(Urmare. Vedi No. 5, anul XII. pag. 352).

Şi a treia alésa marturie a luĭ Dumnedeŭ iaste ispitirea cea în fapta, prin carea ceĭ ce cauta pre Dumnedeu, desavêrşit se adeveréza de Dumnedeŭ în fapta, pentru céle ce prin ispitire voesc sá cunósca. Drept aceia şi proorocul şi împaratul dice: „Apropiaţi-ve catra dênsul şi vĕ luminaţĭ şi féţile „vóstre nu sĕ vor ruşina". Şi ĭaraşi împaratul dice: „Ca la tine iaste isvorul vieţeĭ întru lumina ta vom „vedea lumina." Şi iaraşĭ: „Ca tu veĭ lumina lumi-„natorul mieŭ Dómne: Dumnedeul meu lumina-veĭ „întunerecul meŭ". Pentru acéĭa şi vasul alegereĭ, publicuind necunoştinţa înţelepţilor celor din afară, şi cugetul cel prea jos târâtor, scrie către Râmlénĭ: „Precum n'aŭ cercat a avea pre D-deŭ întru cunoş-„tinţa, 'ĭ-aŭ dat pre eĭ D-deŭ întru minte neiscusită, „sa faca céle ce nu se cade". De vréme ce Dumnedeu a nimanuĭ nu silésşte socotéla, voeşte însă şi îndemnéza pe om din însuşĭ voia sa sa se apropie catra dênsul; ĭara el vine catra sufletele care-l doresc. Drept aceia Nichifor Teotoche întru céle vrednice de pomenire, socotéla părinţilor, într'acest chip însemnéza: „Iara cel ce curăţá partea cea „stapânitóre, adecá mintea, descoperirilor se în-„vredniceşte, şi cu lumina adevĕruluĭ se strălucéşte".

Decı dintr'acéste adeverite întru noĭ marturiĭ a-le luĭ Dumneḑeŭ, cea dintaĭ adică a Dumneḑeeşteĭ descoperirĭ, fara de respuns face pre om la drépta credinţă. Ca cel ce nu sĕ supune Dumneḑeeştei descoperirĭ, se supune şarpeluı începătoriuluı rĕotaţeĭ, necreḑênd luĭ Dumneḑeŭ ziditoriuluı sĕu, ci basmelor urméza şi duhurilor înşelaciuneĭ.

Iar a doua marturie a celuı pipait semn al cerescului împarat, fara respuns face pre om la cunoştinţa adeveruluĭ: cacı necreḑênd acestuĭ pipait semn al adevĕruluı luĭ Dumneḑeu, hulitor Prea Sfântuluı Duh sĕ face.

Drept aceia precum marturisaşte Sfânta Evanghelie: „Tot pĕcatul şi hula sĕ va erta ómenilor; „iar hula înprotiva Sfântuluı Duh nu se va erta.... „nicĭ în vécul acesta, nicĭ în cel viitor“. Căcı cuvêntator fiind omul din însuşı voia sa sĕ alatura cu céle necuvêntatóre, şi maı fara minte de cât dînsele se face.

Iar a treia marturie a ceı în fapta ispitirı, fara de respuns face pre tot cel ce se socotéşte înţelept întru acest véc numaı prin cuvênt, şi deşert se face întru cugetile sale, şi nu se apropie de adeverul cuvintelor, sa cérce şi puterea cuvintelor: „Ca nu iaste în cuvênt împeraţia luı Dumneḑeŭ, cum iaste scris, ci întru puterea cuvintelor, precum Apostoliı adeverea cuvêntul prin sémnele ce urma“.

Drept acéia unii ca aceştia vor auḑi: „Vaĭ voue „legiuitorilor ca aţı luat cheia înţelegeriĭ: voı nu aţı întrat şi pre ceĭ ce întră nu'ı lăsaţĭ“. Decĭ tot unul ca acesta vinovat sĕ face vécıniceĭ muncĭ, ca un defăimator al adeverateı cunoştinţe, şi celor deşarte urmator, înşelând şi înşelându-sĕ.

Ci pentru acéste treı mărturiĭ, mult póte fi cuvêntul, şi nu sĕ póte acum cu scumpatate a spune: cacĭ întregı carţĭ pot a se scrie pentru fie-care dintr'a-

cestea, cu tóta cuviinciósa adeverire. Şi se potrivesc acestea treĭ mărturiĭ cu céle treĭ bogosloveştĭ bune fapte: Descoperirea adeca, cu drépta credinţă. Iar semnul cel pipăit al nestricăciuneĭ cu întárita nădéjde. Şi ispitirea cea în faptă, cu cea duprĕ Dumnedeŭ lucratóre dragoste. Şi iaraşĭ, Dumnedeiasca descoperire adecă, iaste în noĭ în loc de învaţătura sfinteĭ carţı: căcĭ prin Dumnedeéştile descoperirĭ se învaţă drepţiĭ Patriarşí ceĭ maĭ nainte de potop şi dupa potop. Ci şi însuşĭ şi Dumnedeiasca Scriptura, cea véche şi cea nouă, prin Dumnedeiasca descoperire s'aŭ scris: *de Sfinţiĭ Prorocĭ şi de Apostoliĭ Mântuitoruluĭ Lumeĭ, Domnuluı nostru Iisus Christos*. Iara cel pipait semn al nestricaciuneĭ sfintelor móşte, iaste la noı în loc de adeverirea cea prin vederea ochilor, precum au dis Toma: „De nu voiŭ vedea, nu voiu crede". Iar cea în faptă ispitire, iaste în loc de vre-o gustare, cum iaste scris: „Gustaţı şi vedeţĭ, ca bun iaste Domnul". Gusta însă din Dumnedeiasca şi negraita dulcéţa, ceĭ ce se nevoesc prin buna fapta. Drept acéia, ceĭ ce nu pot, sau nu voesc a se nevoi (sa se nevoiasca) şi a sĕ smeri (să se smeriasca) înaintea luĭ D-deŭ, şi a-şı cunósce (să-şı cunósca) neputinţa lor. Iara ceĭ ce nu primesc nicı una dintr'acestea, adeca nicĭ a se nevoi, nicĭ a se smeri, de buna voea lor se fac fiĭ pericĭuneĭ, şi fara de respuns vor fi în diua acéia, când Dumnedeŭ va judeca tóte cu foc şi cu munca cum iaste scris.

Iar pecéte preste tóte céle dise, iaste cel unul născut fiul luı Dumnedeŭ, carele prin rânduéla întrupareĭ aŭ venit în lume. Şi unde voiŭ pune cerésca sa înveţatura, şi a sfinţilor séĭ Apostolĭ? unde sémnele şi minunele ale testamentuluĭ celuĭ Vechiŭ şi celuĭ Noŭ? Unde marturiile a tótă lumea pentru adeverul luĭ Dumnedeŭ? Unde şi minunele care

au vĕḑut purtatoriĭ de Dumneḑeŭ parinţiĭ noştri şi ochii lor? Unde cea deapururea biruinţa a celuĭ fară prihană, mirésa bisericeĭ luĭ Christos? „Decĭ cu adevĕrat mare iaste taina buneĭ credinţe, striga Pavel, „Dumneḑeŭ s'au aratat în trup, îndreptatu-s'aŭ întru „Duhul, vĕḑutu-s'aŭ de îngerĭ, propoveduitu-s'aŭ în„tru limbĭ, creḑutu-s'aŭ în lume, înalţatu-s'au întru „slavă. Şi au pus zi întru carea va sa judece lumea „întru dreptate".

Iar acum să ne întórcem la prochimen, ca sĕ cade să spunem şi pentru vremea învaţaturei: „Ca a tot lucrul iaste vréme, ḑice Solomon". Şi tóte sĕ cade a începe dela cea dintaĭ vârsta din céle şapte vârste ale omuluĭ, dupa Ipocrat. Iaste dar, cea dintaĭ adica a copilaşului vârsta de la naştere până la eşirea dinţilor, de şapte ani. Şi se asamana cu óre care sad, care are trebuinţa de grija, de îngradire şi de ajutare. Iar pre la începutul anuluĭ al şaptelea, dupre Elim, se cade copii a începe cunóşterea slovelor şi a celor-lalte înveţaturĭ copilareşti.

Iar a doua vârsta iaste a baeţaluluĭ, de doue orĭ şapte până la patrusprezece anĭ. Şi sĕ asamana cu flórea care are trebuinţa de buna creştere, cacĭ obicéiurile vârsteĭ ceii fragede cu lesnire sĕ înradacinéza în inimile băeţilor şi ramân. Iar pre la sfârşitul acesteĭ vârste, cade-sĕ baeţeii ceĭ isteţi a savârşi dinpreuna învaţaturile gramaticeĭ, şi a fi gata să încépa ştiinţele dupre rânduéla lor.

Iar a treia vârstă iaste a voinicelului, de trei orĭ şapte până la al doue-ḑecilea şi unul. Şi sĕ asémănă rodului celuĭ întaĭ legat, care înca nu iaste deplin, ci are trebuinţa de pazire şi de luare aminte, ca sĕ cade ceĭ tinerĭ subt stapânire a fi şi subt supunere şi pururea la iubirea de ostenélă a ştiinţilor a sĕ îndeletnici, ca dinpreună cu sporirea vârstei, în vremea cuviincĭósa şi rodul bine placut să'l arate.

Iar a patra vârsta iaste a voinicului, de 4 câte şapte pană la anii 28. Şi se asamana cu rodul adeca deplin. însa nu încă copt. Are dar trebuinţa de buna întovaraşire şi de iscusire la bunele obiceiurĭ, dar mai vârtos de céle patru de obşte bunataţĭ ale sufletuluĭ, ca să le câştige pre acestea dupre putinţa întru firésca obicĭnuinţa sa se înradacineze.

Iar a cincea vârsta iaste a barbatuluĭ, de şapte ori câte şapte, fara unul, pâna la 48 de anĭ. Şi sĕ asamana atuncea cu rodul cel desavârşit, şi dulce şi bine placut; caci într'acésta vârsta póte sa se facă omul dupre tóte desavârşit, şi are trebuinţa de necurmata uneltire a celor patru de obşte bunataţi, care iata cu firésca obicinuinţa sunt înradacinate în suflet, adeca de curaţie, de dreptate, de pricépere şi de vitejia sufletului, ca sa petréca viaţa liniştita, bine norocita şi lui Dumnedeu placuta.

Iar a şasea vârsta iaste a celui carunt. de şapte ori câte opt, pâna la cinci zeci şi şase de ani. Şi se asamana cu rodul care iata se vestejaşte, şi începe a se strica, şi care sé apropie de sfârşit: „Ca „perii cei albi, pristavul luĭ de eşire striga“. Şi are trebuinţa de a iconomisi bine cele de acum, şi în tot ceasul a fi gata spre dobândirea vécinicilor bunataţi ce vor sa fie, prin fapte placute lui Dumnedeu.

Iar a şaptea vârsta a bătrânului dela cinci zeci şi şase înainte. Şi se asamana cu rodul ce iata putrezeşte, şi care ajunge la stricaciune; caci vrênd nevrênd mórtea va sa vaza, şi mormântul sa locuiasca. Atuncĭ dar atuncĭ, de împreuna calatori are trebuinţa de bunele fapte; cacĭ numaĭ acestea pot atuncea sa ajute omului, şi sa-l izbavésca de vecinica muncă.

Deci cu dreptate purtatorii de Dumnedeu parinţi au numit acésta viaţă stadiŭ, şi bâlciu, şi róta.

Iar la Iob: „Viaţa omuluĭ se ḑice ispitire pre pa„mênt, şi ca a unuĭ nascut de o zi viaţa luĭ“. Decĭ aratat iaste dintr'acéstea, ca omul ramâne fara grija numaĭ până la vârsta de şapte anĭ, iar dupa aceia întru ostenéla şi trudă îşĭ petrece viaţa; căcĭ dupa aceliaşĭ Iob: „Şi înţelepciunea în multa vreme sĕ câştigă, şi întru multă viaţă ştiinţa“. Iar vieţele ómenilor de multe felurĭ sunt, cacĭ dupre iericitul Teodoret al Chiruluĭ, uniĭ adică sĕ îndeletnicesc la cea desăvârşit înţelepciune; iar alţiĭ la iscusirea politicéscă, ĭar alţiĭ ocârmuesc împăraţie, saŭ domnie, saŭ o voevozie, şi alţii alte caĭ ale vieţei caută şi urméză, precum are fieşcare plecarea şi îndamănarea.

Ci noĭ, O iubitorilor de învăţatura fraţĭ! dimpreuna patrioţĭ, cunoştinţa cautând adevărata şi scumpa, dupre cât ne iaste cu putinţa, nu numai la céle ḑise, ci şi la altele multe vrédnice de cuvênt, acésta maĭ nainte de tóte sa ştim, că cunoştinţa iaste îndoita: una adecă a înţelepciuneĭ celeĭ de sus, iar alta a celeĭ pământeştĭ. Şi iaste a înţelepciuneĭ celei de sus, adica a bărbaţilor celor desavârşiţĭ, iar a celeĭ pamânteştĭ a celor nedesăvârşiţĭ. Decĭ precum cineva, trupul adeca avêndu-l satul, iar sufletul flămând, nedesavârşit sĕ ḑice la cuviinciósa hrana. Aşa înţelepciunea cea de jos fară cea de sus, departe iaste de a fi desăvârşita. Decĭ şi dascaliĭ acestor cunoştinţe, deosebire aŭ cât iaste cerul departe de la pămênt. Căcĭ cunoştinţa înţelepciuneĭ celeĭ de sus adecă, dascal are pre prea Sfântul Duh, cum aŭ ḑis Mântuitorul nostru: „Iar când va veni acela (adica Mângâitorul) vĕ va povăţui pre voĭ la tot adeverul“. Iar pre cunoştinţa înţelepciuneĭ celeĭ pământeştĭ are dascalĭ ómenĭ sufleteştĭ, adeca trupeştĭ.

Decĭ câte învaţă Prea Sfântul Duh, duhovnicéşte

învața, și duhovnicéște ucenicii seĭ cugetă, duhovnicésca cunoștința avênd, precum mărturisaște scriptura: „Céle duhovniceștĭ cu cele duhovniceștĭ potrivindu-le“. Iar câte dascaliĭ ceĭ sufleteștĭ învața, trupeşte învaţa, și trupeşte uceniciĭ lor cugeta, numaĭ trupésca cunoştinţă avênd, precum iarași marturisaște scriptura: „Iar omul cel sufletesc „nu priiméște ale Duhuluĭ lui Dumneḑeŭ, cacĭ ne„bunie iaste lui și nu póte sa cunóscă, căcĭ duhov„nicéște se judeca“. Drept aceia și cu urmare ḑice: „Şi eŭ fraţilor n'am putut să vĕ vorbesc voue, ca „unor duhovnicești, ci ca unor trupești, ca unor „prunciĭ în Hristos, cu lapte v'am adapat pe voĭ și „cu bucate“.

Cine dar póte acéstea cu scumpatate a le cunóște? Cel ce are cunoștință duhovnicésca. Și cine la acéstea cu dreptate nu se pricepe? Cel ce are numaĭ cunoştința trupésca. Caci precum cel ce n'au învețat carte cu neputința iaste a ceti, așa și cel ce n'au învețat buchile duhovnicești, cu neputinţa iaste a cunóște cele duhovnicești. In cât bine aŭ ḑis óre-care din ceĭ înțelepţĭ: „Crede și nu cerceta“. Ca sĕ cade ceĭ neputincioși, la cele cu neputinţă lor a crede și a sĕ smeri, și céle maĭ pre sus de puterea lor, celor putincioșĭ sa le lase, precum și Isus Sirah învață: „Céle maĭ gréle decât tine nu le căuta, și céle mai tariĭ de cât tine nu le cerceta“. Pentru aceia și vasul alegereĭ, cu acest fel de socotéla scria cătra Corinténĭ: „Voiŭ „veni la voĭ și voiŭ cunóște nu cuvêntul celor ce „se smeresc, ci puterea. Că nu iaste în cuvênt îm„paraţia luĭ Dumneḑeŭ, ci întru putére“. Una ca acésta și Dumneḑeescul Luca voéște sa arate când ḑice: „Imparaţia luĭ Dumneḑeŭ întru voĭ iaste“. Aseminea și Paul la a II catra Coinrtenĭ: „Și avem comóra acésta în vase de lut“. Decĭ arătat

iaste întru acéstea, că cunoştinţa celor duhovniceştĭ, a celor duhovniceştı iaste, şi necunostinţa acestora, acelor trupeştĭ.

Iar de va dice cineva: Voesc şi eŭ să le învĕţ acestea şi sá le cunosc; ráspunde-le: Şi Dumnedeŭ voiaşte toţĭ ómeniĭ tóte să le cunósca, şi sa se mântuiasca, şi la cunoştinţa adeveruluĭ sá vie. Niminea însa nu póte fara duhovniceştĭ nevoinţe, maĭ vârtos stapanindu-se de dulceţile trupeştĭ, şi de neînfrânarea patimilor, fară numaĭ prin curăţirea întinaciunilor trupeştı, şi prin scumpa pazire a Dumnedeeştilor poruncĭ. „Cacĭ lumină neapropiată iaste „Dumnedeu. Şi ce împartaşire are lumina cu întu-„nerecul, şi întocmire are Hristos cu Veliar?“ Drept aceia nu iaste într'alt chip, fara numaı céle sfinte a se da sfinţilor, şi céle cuviόse, cuvioşilor. Cácĭ într'acest chip cu Dumnedeiasca schimbare la céle cincı simţirı ale sufletuluĭ schimbându-se omul, prin Dumnedeiasca stralucire, câte véde, duhóvniceşte véde, duhovnicéşte aude, şi înţelége, şi simpte; iar desavârşit facendusĕ, vine la nepatimirea celor pamênteştĭ.

Iar tot cel ce sĕ nevoeşte iĭ adaugă Dumnedeŭ simţire catra simţire, cum dice Isaia: „Domnul, „Domnul îmı dă mie limba de învaţatura a cunóşte „când se cade a dice cuvênt, adaugatu-mı-aŭ mie „uréche de audire“. Cácĭ precum Sórele cel simţitor schimbă întunerecul întru lumină, şi focul cel simţitor carnea cea cruda în fire de mâncare. Aşa şi Prea Sfântul Duh întunerecul sufletuluĭ îl schimbá în lumina şi simţirile sufletuluı în cunoştinţá duhovnicésca, şi atuncĭ sĕ fac îndoite simţirile sufletuluĭ omuluĭ celuĭ desăvârşit. Iar omul cel trupesc nesimţitor fiind la acestea, în deşert sĕ semeţeşte întru cunoştinţa cea pămêntescă înşeland şi înşelându-se, şi nebăgând în sémă cele maĭ bune, a-

deca céle duhovnicești: „Nu iaste însa acésta în„țelepciune de sus pogorîtóre, cum marturisaște „Scriptura, ci pamêntésca, sufletésca, (adeca tru„pésca), dracéscă. „Drept aceia și într'alt loc dice: „Gândurile celor muritorĭ sânt cu témere și nu cu „greșala cugetele lor, ca abea sămuim céle de pre „pamênt și céle din mâni le gasim cu ostenélă, dar „céle din ceriŭ cine le va cerceta“?

Decĭ cum ca nebucherĭ sunt la cele duhovniceștĭ dascaliĭ înțelepcinneĭ pamênteștĭ, aratat iaste din céle ce însușĭ Mântuitorul nostru Isus Christos aŭ dis catra Nicodim: „Tu ești dascalul luĭ Istrail, „și acestea nu le știĭ?“. Asemenea și Apostolul dice: „Ințelepciune dicem întru cei desavârșit, pe care „nimenĭ din boiariĭ acestui véc n'aŭ cunoscut, că „de-ar fi cunoscut, nu ar fi rastignit pre Domnul sla„vei“. In cât tot cel va să fie desavêrșit prin curațirea mințeĭ, cât iaste cu putința fieșcaruia, sa sĕ mute dela înțelepciunea cea pamântésca la cercetarea înțelepciuneĭ și a cunoștințeĭ ceĭ de sus, al caria drum, înțelepciunea cea pamêntésca fórte o înlesnește. Cacĭ ceĭ duhovniceștĭ prin cea desavârșită înfranare a patimilor și prin neîncetata nevoința, pot să învețe înțelepciunea de sus, fară înțelepciunea cea pământésca, precum Marele Antonie, și maĭ nainte de acesta necarturarii ucenicĭ ai Mântuitoruluĭ nostru, prin darul Prea Sfântuluĭ Duh, încă și ceĭ maĭ nainte de potop și dupa potop până la Moisi, dreptiĭ Patriarșĭ. Iar filosofiĭ ceĭ trupeștĭ, prin curățănie, prin înțelepciune, prin dreptate și prin vitejia sufletuluĭ, împreuna cu cea pamêntéscă învățătură, întărinduse, și pre Dumnedeŭ chemând, mai cu iute picior pot să ajungă și la cunoștința celor maĭ pre sus de fire taine ale luĭ Dumnedeŭ, precum ceĭ iscusițĭ duhovniceștĭ părințĭ adeveréză.

Decĭ înțelepciunea cea pámântéscă fórte înles-

nind calea înțelepciuneĭ celeĭ de sus, de nevoe urméza ca tot cel ce voéşte a fi dupre amândoua înţelept şi desavârşit, a nu se mulțami numaı cu înţelepciunea cea pamântéscă, ci cu tótă puterea a cauta şi înțelepciunea cea de sus, cea adevĕrata, prin scumpa cercetare a Dumneḑeeştiĭor scripturĭ, şi prin cea drépta talcuire a Sfinţilor celor marĭ: „Ispitițĭ, ḑice, scripturile, ca voue vi se pare întru „dênsele a avea viața de vecĭ. Şi acésta iaste viața „de vecĭ, ca sa te cunósca pre tine unul adevĕra„tul Dumneḑeu, şi pre carele aĭ trimes pre Isus „Christos“. Dar cum cineva va ispiti scripturile, meşteşugul cărţeı neştiind? cacı cu adeverat lucru vrednic de întristare şi de lacramı iaste a vedea pre ceĭ maĭ mulțĭ aĭ neamuluĭ nostru, și maı vârtos pre ceı ce se socotesc lumina celor de obşte, ḑic, adeca pre barbațiı sfântuluĭ Oltar, întru atâta neînvațatura, în cât şi céle maĭ micı ale acestuı meşteşug a nu le şti: adeca, prosodiele, sorócele şi cu mult maı vârtos semnele sorócelor.

Decı aratat iaste dintr'acésta, ca acest felu de neînvațațı, nicĭ cunosc céle ce citesc, nicı înțeleg câte orbeşte şi ca nişte papagalı raspund din céle scrise. Şi daca lumina iaste acest fel, întunerecul cu cât maı vêrtos? Aŭ ḑis şi óre carele cu îndreptare de cuvênt, asemenea cu lucratoriĭ vieĭ: „Niminea nu ne-aŭ tocmit pre noĭ“. Căcĭ dupre asemenea chip şi aceştia pot sa raspunḑa: „Niminea nu ne-aŭ învațat pre noĭ. Căcĭ cum vor şti aceste neînvațându-le, şi cum vor învăța nefiind acest fel de cărţĭ la noĭ? Iar în potriva şi patria cu dreptate póte sa tânjască respunḑênd: Ce folos îmĭ iaste de atâtea gréle şi veniturĭ şi cheltuelĭ, pentru scólele patrieı, şi pentru dascalĭ nu puţinı? în vreme când fiiı patrieĭ atâta de departe sunt de trebuinciósa buna învaţătură. Cu dreptate înseşı dascaliĭ pot sa rĕspunḑă:

Nimic ție de mirare să nu-ți fie, o patria Dachilor! căcĭ și însușĭ patria nóstră a Elenilor, întru adevĕr acéstea însușĭ patiméște. ca sa nu ḑic și maĭ réle. Drept aceia céia ce și óre când odinióra se ḑicea de Elenĭ: „Tot cel ce nu iaste Elin iaste barbar“, împrotivă acum Evropeniĭ, adica neamul ucenicilor, cu îndrăsnéla respund catra neamul dascalilor, adică cătră stranepoțiĭ Elinilor: „Tot ce nu iaste Evropén iaste barbar“. Despre o parte adeca, căcĭ din limba cea Elinésca aŭ ajuns la céia ce de dênșiĭ se ḑice varvaricésca, și amestecata cu varvaricésca, pre care și de obște o numesc și maĭ cu podóba, spre fugire de numele cel noŭ. Iar despre alta, ca fara dascali și fara meșteșugul gramaticeĭ, aseminea sunt cu toți ómenii ceĭ nepedepsiți. Iar pricina acestuĭ fel de nepedepsirĭ, nicĭ dascalia sĕ judeca, nicĭ lenevirea dascalilor. Cacĭ marturisesc atâta mulțime de carți ale celor noĭ cea neîncetată a lor nevoința, ci precum sĕ véde cea adevĕrata pricina iaste, nemeșteșugul și nestatornicia învațaturilor copilarești a noilor începetorĭ. Din carii uniĭ adica metahirisesc (întrebuințaza) filada (cartea) popii luĭ Zoe; alții acelor mai înainte de noĭ. Și alțiĭ altele de multe féluri, ale celor din vrémea nóstra. Decĭ dintru acésta și dascaliĭ și învațatura dascalilor, în felurĭ de chipurĭ încurcata se véde.

Decĭ vrédnic lucru iaste de luare aminte, lăngă altele și céle ce voim sa ḑicem: ca cei mai înainte de noĭ adeca, maĭ înainte de tóte voind a iscusi copii micĭ la cetire (bine au așezat noilor începètorĭ o cale de învațătnra), adica bucóvna, octoihul cel mic, și psaltirea. Iar cunoștința cea maĭ cu scumpatate a slovelor, și meșteșugul lor, la începutul gramaticeĭ luĭ Lascar aŭ legiuit. Iar dascalii ceĭ din vrémea nóstra, cu râvna buna, adica porninduse, însă fara cuviinciósa maĭ înainte gatire a noilor începe-

torĭ la meşteşugul învăţătureĭ; uniĭ adeca céle de la începutul luĭ Lascar lepadându-le, ca cum ar fi adica maĭ pre sus de privirea gramaticésca, la a doua parte a gramaticeĭ le-aŭ aşezat fórte în scurt; póte, ca dupa trécerea de îndestulaţĭ anı, uceniciĭ sa filosofisasca pentru céle douĕ-zecı de slove ale Elinilor avênd pilda şi pe céle dela începutul carţeĭ a patra a lui Gazi. Iar alţiĭ iaraşı bine facênd intrare la gramatică, precum Chir Vasile al Poppeĭ Iftimie, şi ale luĭ Lascar, maĭ cu deamaruntul tâlcuindu-le, le-aŭ dat ucenicilor seĭ. Iar alţiı maĭ ascuţiţĭ la minte, alte chipurĭ cu mintea aflând, cu socotéla adecă sa lase octoihul şi psaltirea ca cum adeca în deşert ar cheltui vrémea; şi în locul acestora a sĕ îndeletnici copiiĭ la limba de obşte; unii adecă la cea de multe félurĭ învețatura a lui Chir Popa Zoe; ĭar alţiĭ la alte osebite carţuli de nou scrise, între care şi la céle tălmacite din alte limbı. In cât atâtea a fi caile învețaturei câte nu lesne numĕrate găsim céle scrise, şi céle talmacite carţı dupre nemţie. Iar lânga acestea şi carţile céle noua şi cărţuliele, dupre cât maı mult se cauta, cu atâta şi preţul lor nestatornic se véde, cu socotéla întru adever de iubire de câştig, iar nu de cel de obşte folos. Iar dintru acestea multe adica fiind caile învețaturei, maı nicĭ una dintru acestea nu pot uceniciĭ sa cunósca dupre cum sĕ cade, ci şi la caı streine se abat, înşelând şi înşelându-se şi în prapastiile stricăreĭ bunelor şi blagocestivelor obicéiurı cad, póte nicĭ acésta ştiind, ca adeverul adeca iaste unul, iar minciuna în multe chipurı.

Pentru aceĭa dar socotéla aceşteĭ iubirĭ de ostenéla privéşte spre aşeḑarea uneı singure caĭ, a învĕţătureı noilor începetorĭ fiĭ aĭ patrieĭ nóstre Dachieı. In cât precum unul iaste cel adeveratul

Dumnedeŭ, una legea sa, una cea drépta credință, și unul legiuitul botez, într'aceŝt chip asemenea, una adeca sa fie și calea meșteșuguluĭ sfintei cărțĭ și a învațatureĭ noilor începetorĭ; iar printr'acésta fieșcine cu lesnire sa póta a ajunge și în barbat desavârșit a tóta enghiclopedia, și a nu se mai rataci în cóce și în colo, la învĕțaturĭ de multe félurĭ și nestatornice a noilor cărțulii, cari se arata maĭ în toți anii, și care nicĭ odata nu rámân întru'n hotar și într'un așezámênt. Ca sĕ cade noue cu regulă să le avem tóte, și pururea de nestatornicie să fugim. ca de un lucru dupre amândouė; de paguba și de nestricaciune; drept aceia ca sa cunóștem și sa știm mai cu scumpatate, paguba și stricaciunea nestatorniciei, din céle cu luare aminte. iaste a cuprinde în scurt și pentru acésta. Și încep cuvêntul într'acest chip: Ticalos și treĭ ori nenorocit s'aŭ facut omul, din nestatornicia mințeĭ sale și din reua alegere! Caci dupre chipul luĭ Dumnedeŭ zidindu-sĕ de Dumnedeŭ slobod, nu spre bine cu slobozenie s'au întrebuințat. Pentru aceia și scris iaste: „plecat „iaste cugetul omuluĭ cu silința spre céle rĕle, din „tinerețele sale". Și de unde s'aŭ pricinuit acésta? Intaia pricina a fost pĕcatul: „Cacĭ prin un om „pĕcatul a întrat în lume, și prin pĕcat mórtea. și „așa întru toțĭ ómenii aŭ răsbatut mórte". In ce chip? pecatul pricină luând prin poruncă, aŭ amagit pre om, și printr'acésta l'aŭ omorît. Și porunca pentru ce s'aŭ dat? ca nu prin desăvârșit slobodenie Adam să sĕ schimbe, ci prin porunca sa se învețe, și să cunóscă pre al seŭ ziditor, și de bine facetor, și de lége puitor; ĭar pre sine să sĕ cunósca dintru neființa întru a fi adus, ca sa nu cada din nestricăciune și nemurire. Ce dar? porunca cea spre viață mórtea aŭ pricinuit? Să nu fie. Ci omul precum s'aŭ dis reŭ cu slobodenie în-

trebuinţându-se, cu de sineş stapânire céle împrotiva a poruncii au ales. Deci scris iaste: „Ca po„runca adeca sfânta iaste şi drépta şi buna, şi lé„gea sfânta iaste şi duhovnicésca. iar eu trupesc „sunt, vêndut supt pecat, că nu fac binele care vo„esc; ci reul pre carele nu voesc, pre acela fac“. Pentru ce? „Caci Dumneḑeu au zidit pre om întru „nestricaciune şi dupre chipul seu i'aŭ facut pre el, „iar prin pisma diavoluluĭ, mórtea au întrat în „lume, caci Dumneḑeu mórtea n'au facut, ci ne„credincioşii cu mâinile şi cu cuvintele o au che„mat“. Cu cuvintele adecă, mai întai luţifer prin şarpe catra Eva. (Din care aratat iaste, ca sĕ cade noue sa fugim şi de ceĭ ce cu cuvintele ne vatama pre noi). Iar cu mâinile, precum Cain şi cei aseminea stranepoţĭ ai lui, carii cu cuvintele şi cu mâinile, alegênd reul, şi pâna acum alegendu-l, pentru care vine mânia lui Dumneḑeŭ peste fiĭ neascultareĭ, cum iaste scris.

Decĭ isvorul tuturor reutaţilor şi al neascultareĭ omeneşti aŭ fost pecatul, iar pecatul s'aŭ pricinuit, din reua întrebuinţare a slobodenieĭ, precum şi acu cei mai mulţi rĕŭ o întrebuinţaza. Ce dar? rĕu lucru iaste slobozenia? Nu, cu adeverat. Cacĭ dupre chipul lui Dumneḑeŭ iaste slobodenia, caci tot ce iaste cuvêntator iaste şi firéşte slobod, precum ḑic sfinţiĭ Bogoslovĭ.

Insa tot ce iaste zidit, iaste şi schimbacios, precum ómenii şi îngerii, deci de se mira cineva de schimbarea lui Adam celui întaĭ zidit, ca de un înzestrat cu înţelepciune şi cunoştinţa, mai întaĭ sa se mire de schimbarea luĭ Luţifer. Ca şi acela reu s'au întrebuinţat cu slobodenia, prin a sa alegere. Drept aceia Dumnedeu pururea alegérea cuvêntatoruluĭ slavéşte, sau osândéşte, cacĭ cuvêntatórea (fiinţa) are putére sa judece maĭ întâĭ fieşcare lucru şi apoĭ a

sĕ apuca de lucrul; însa cel ce calcă judecata cuvêntareĭ, saŭ nu ia aminte la céle ce sĕ cade a face, vinovat sĕ face judecaţeĭ. Şi dintr'acésta se ivéşte rasboiul cel duhovnicesc. „Cacĭ trupul pohtéşte înprotiva duhuluĭ, şi duhul înprotiva trupuluĭ. şi acéstea sĕ înprotivesc unul altuia, ca nu céle ce „ce voim acéle sa facem“. Drept aceia sĕ cade noĭ a ne nevoi: „ca împaraţia luĭ Dumneḑeŭ se nevoiaşte, şi nevoitorii o apuca pre ea“, ca nu iaste credinţa a tuturor, ḑice: Nici lupta nóstra cătra sânge şi trup, (adeca catra ómeniĭ ceĭ aseminea cu noĭ); ci catra începatoriele şi stapâniele întunereculuĭ acestuĭ véc, pentru care mult póte fi cuvêntul. Insă noi sa ne întórcem la prochimen, şi sa vedem care iaste rodul nestatorniciei lucrurilor omeneştĭ? Ci lasând céle maĭ de puţine cuvinte vrédnice, sa ḑicem pentru céle mai deobşte în scurt, între care mai cu deamănuntul se va cuprinde pentru nestatornicia lucrurilor patriei nóstre Dachii.

Ḑicem dar unde sunt céle de odinióra maĭ împĕraţii ale lumei! a Babilonénilor, a Eghipténilor, a Midénilor, a Lidénilor, a Perşilor, a Elinilor, a Asirienilor, a Râmlénilor, şi altele mai nenumĕrate maĭ mici! Cum adica împaraţia Babilonénilor s'au stricat de Asiriéni! Iar a Asiriénilor de Midénĭ! Iar a Midénilor de Lidéni! Iar a Lidénilor de Perşi! Iar a Perşilor şi Eghipténilor de Elini prin marele Alexandru! Iar a Elinilor de Râmléni! Iar a Râmlenilor de însuşĭ nestatornicia lor, precum şi altele nenumerate maĭ micĭ! Unde iaste şi cea de odinióra Craie a Dachilor noştri! Cum a tóte potolitorul véc maĭ înainte de o mie şapte sute optspre-ḑece anĭ şi pre acésta o au stricat prin Marele Chesar Traian, şi prin stapânirea cea a tóta lumea a Râmlenilor! Drept aceia dintr'acésta şi eu cu cuviinţa luănd pricina, ca un adeverat fiu al patriei

mele Dachieĭ. pamêntén Dac. cu dulcéța împreuna și cu iubire de adever mè osârduesc a lungi cuvêntul pentru patria mea Dachia, din vrédnicii de credința istoricĭ cari am cetit, pâna voiu ajunge și la pricina sfinteĭ carțĭ. Decĭ iaste în scurt cuvêntul cel adeverat într'acest chip: Cine nu știe din ceĭ știutorĭ, că a tóte facĕtorul Dumnedeu, în pamântul Asieĭ au zidit pre omul cel dintaĭ adica pre Adam, din care tot neamul omenesc sĕ trage, și locuiaște peste tótă fața pamêntuluĭ. Din Asia dar după facerea turnuluĭ, tot neamul omenesc au eșit, din care uniĭ maĭ înainte, iar alții maĭ pre urma s'au împraștiat în céle patru parțĭ ale lumeĭ. Iar din neamurile ce au eșit din Asia, iaste și neamul nostru al Dachilor și al Gheților. Și unde la început locuia în Asia, pâna aų venit aicea, marturie iaste Diodor Sicheliotul, istoric vechiu din ceĭ maĭ înainte de Hristos; ca lacuia în Marghiania, țéra Pisidieĭ, nu departe de marea Caspieĭ, și se numea Devichĭ și Davi, aprópe de dênșiĭ avênd și întru o țéra locuitorĭ cu Ghețiĭ ceĭ de o seminție cu dênșii. Dar Nin cel dintăĭ împarat al Asirienilor biruind pre tóte limbele cele pâna la apa Tanaid, (adica Donul se chibzuește), ca Dachii și Ghețiĭ, fugênd de silnicia luĭ Nin, aŭ venit într'acest pamênt, pre care din însușĭ numele lor l'au numit Dachia, maĭ înainte de treĭ mii de anĭ înradacinându-sĕ într'ênsul.

Lipséște dar acum a dice, și pentru cea din început firésca limba a Dachilor. Cacĭ nu numaĭ nu puțina nedomerire se véde pentru acésta la scriitoriĭ ceĭ maĭ noĭ, ci și mare împrotivire prea neînvațata și prigonire; iar și acéstea sunt rod ale neștiințeĭ și rătacire a celor ce nu știu istoriele cele vechĭ. Drept aceia dupre cea de obște pildă: „Tot cel ce n'aŭ vĕdut vre o data cetate, i sĕ pare ca maĭ mare cetate decât furnul nu iaste. Și tot cel ce

ştie numaĭ céle noua, de céle véchĭ nicĭ o ştiinţă nu are. Şi tot cel ce judeca vrednicia de credinţa pre vorbitoriĭ de céle nebuneştĭ, cuvintele adevarulu̇ĭ departe le socoteşte". Decĭ bine aŭ ḑis şi unul din înţelepţĭ: „Adevĕrul adeca amar iaste „şi greţos celor fara de minte. Iar minciuna dulce „şi primită, precum şi ceı ce pătimesc de ochı a „vedea, adeca lumina le iaste cu întristare, iar în„tunerecul fara întristare, şi iubit". Decĭ de vreme ce dupre nemincinósa marturie a Dumneḑeeşteĭ scripturı: „In gura a doua şi a treia va sta tot graiul", din destul ne iaste nouĕ a aduce la treĭ aleşĭ marturı vechĭ, istoricĭ, pentru cea din început, firésca limba a Dachilor: Pre Stravon gheograful, pre Procopie cel din Chesaria, pre Theofilact Eghipténul. Din cariĭ, adica Stravon aŭ fost cu puţinĭ anı maı înainte de Christos, în carea vréme Craiĭ Dachilor eraŭ în buna putére. Iar Procopie au fost în vécul al şaselea de la Christos, şi s'aŭ cinstit în Ţarigrad sfétnic al Impĕratuluı Iustinian. Iar Theofilact în vécul al şaptelea de la Christos, s'au cinstit şi acesta în Ţarigrad, prefector, adica Eparh, pentru darurile sale.

Decı Stravon adecă întru a şaptea carte a sa marturisaşte pe Gheţĭ adeca de o limba cu Dachiĭ, şi pre Dachĭ de o limba cu Thrachiı. Şi cum ca Gheţiĭ locuiaŭ adica partea cea maĭ despre améză zi a Dachieı şi despre rasarit, (care acum sânt parţile Moldoveĭ şi ale Basarabieı), céle cincı ostı óve ale celor cincĭ gurı ale Dunareĭ, unde adecă Dunarea intra în Marea Négra, şi de unde s'aŭ întins Gheţiı şi peste Dunărea în Misia cea de jos, împrejurul Emuluĭ, care acum se ḑice Cogea Balcanĭ. Iar la Procopie şi Theofilact, deopotrivă şi maĭ desluşit mărturisesc şi acésta, că firésca limbă a Thrachilor şi a Gheţilor, şi a Dachilor, una iaste, cea slavonésca. In cât mărturia a-

cestor treĭ slavițĭ istoricĭ rămâne vrednică de credința și cu totul fara îndoire. Una adecă pentru vechimea, ĭar alta cacĭ Stravon adica traia într'acele vrémĭ, întru care împarăția Dachilor sĕ pazia, și cu umbletul sĕŭ aŭ ajuns pâna la Ghețĭ și povestéște lucrurĭ vedute de ochĭ. Iar Procopie și Theofilact aŭ fost slavițĭ bărbațĭ aı împerațieĭ și aŭ locuit în Trachia. Din care aratat iaste, ca cu scumpátate aŭ cunoscut și pre firésca limba a Trachilor și a Gheților, și celor-lalțĭ Dachĭ. Iar de cređut iaste ca numai atâta deosebire avea între dênșiı, Trachiĭ și Gețiĭ și Dachiĭ, câtă deosebire are acum limba Moldovenilor de limba Munténilor ; a Munténilor de a Eptapoliților Dachı ; și a Eptapoliților Dachı de a Pano-Dachilor Acésta însușĭ și obicéiul cel de acum și cel de demult marturisaște, nu numaĭ între neamurile sloveneștĭ, ci și întru céle elineștĭ. Cacĭ cinci aŭ fost limbele Elinilor : a Athinienilor, a Ionilor, a Doriilor, a Eolilor, și cea deobște. Dar fie-care dintr'acéstea elinésca s'au numit, și va fi. Precum adecă și Muscaliĭ, Rușiĭ, Lehiĭ, Bulgaria. Sîrbiĭ, Trachiĭ, Slavonia, Horvațiĭ, Pemiı, Trachiĭ și Dachiĭ, osebite neamurĭ adecă sĕ numĕra, și împĕrațiĭ și țerĭ, însa o rădacină aŭ pre limba cea slovenésca. Drept aceia se đice prea mare neamul slovenesc.

C. Erbicénu·

OMUL, NATURA ȘI DUMNEḌEU.

Sub acest titlu puplicam în Revista nóstra următórea compunere în versurı, trimisa de un têner ofiţer la adresa Inalt Prea Sânțitului Mitropolit Primat. Dupa cercetarea ce am facut, acéstă compunere merita a fi citita de clerul și poporul nostru, credincios marelor principiĭ religióse.

Redacţiunea.

OMUL, NATURA ȘI DUMNEḌEU.

O Pamênt, ce daı nascare la tóte câte cuprinḍı!
O Apa, ce 'ncunjurı globul, şí ca un brîu îl încinzı!
O Vazduh, plin de focare, gróznice, și nu te-aprinḍı!
O Cer. infinit de mare, preste carĭ te întinḍı!
O Vênt, ce prin a ta clima, la câte sunt în natura,
Redaı viaţa și mórte dupa ordin, cu mesura!
O Dumneḍeu Arhitecte, care prin înţelepciune,
Dirigezı tot Universul -și-l facı de ţi-se supune!!!
Neputênd pricepe'n sine-mı, a Vóstra omnipotenţa!
Nicı scopul legilor Vóstre, unit cu a mea credinţa,
Me gândesc la Voı continuu, și la rolul ce jucațı
In Neantul fara margenı, de care vĕ 'ncunjurațı;
Și'mı ḍic: Absurde pretenţiı am faţa cu o natura,
Când me ştiu ca sunt pe glob, o plapînda creatura;
Ca și tóte cele-lalte: Erburı, paserı. animale,
Peștı, jiganiı diferite, sub atare formı normale;

Care tóte posedând concepţiuni pamênteşti,
Sub diferite imagini, dupa formele trupeşti;
In raport cu trebuinţa şi perfecţia trupésca
A fiinţei peritóre,—prin sine-şi sa se mândrésca!
Dacă ast-fel este omul, pe acest glob necalculat,
Daca'n raport cu el, este atât de ne-însemnat,
Daca'n faţa unui munte, o atoma e mai mare
Ca el, în faţa naturei, cum dar se crede în stare
Ca póte sa înţelégа prin mintea sa marginita
Corpurile, din Natura, de marime infinita;
Aflate în timp şi'n spaţiu: Pamênt, apa, luna, sóre,
Stele, sateliţi, şi alte;—prin calculi sa le mesóre.
Stabilind marimi, distanţe, viteze ce însuşesc!
Concordanţe între ele;—şi cum în vezduh traesc!
Ne susţinute de nimeni, ci ele prin sine-şi sunt
A-tot putinţi, şi au scopul marelui aşeḍemênt!
Condus numai de imagini, de problemi ce'şi inventéza
Singur;- şi, prin care crede, ca tóte le devinéza!
Mândrindu-se catra alţii, care-l cred de erudit:
Astronom, barbat savant, cu totul deosebit!
Când chiar singur amintindu-şi laudele ce primeşte,
Se ruşinéza ḍicêndu-şi: Vai! lumea cum me slaveşte!
Şi asculta ca boboii, la mine ca la o toba,
Cari nu'nţeleg misterul, nici cum ard lemnele'n soba.
Iata, omule'n Natura, ce eşti tu,—si ce te credi!
O!...Cât eşti de ratacit prin câte ţi imaginezi!
Din care slaba pricina, te şi în lobitoceşti,
Negând puterea Suprema;—în loc ca sa o slaveşti!
In mişelósa-ţi gândire, tu recunoşti o Natura,
Alcatuita prin sine-şi,—fara de începetura;
Iar nu o opera mare, a Marelui Dumneḍeu!
Pe care tu, neveḍêndu-l, ţi-se pare prea cu greu!
Sa-l admiţi în adorarea-ţi, ca existând cu putere.
Cum l-au admis tóta lumea, înca de la întemeere,
Şi cum încă îl admite, toţi cari prin El traeşte!
Şi, carora El, la rându-i, fericiri le pregateşte!
In lumea cea neveḍută, unde sufletele sbor!
Transfigurate în Ingeri, fara corpuri care mor!
Intorcêndu-se, fireşte, de unde ele au purces,
La Tatal lor Cel Suprem, Care, aice le-a trimes!
Ca sa-l vestésca şi'n timp, precum e vestit în spaţiŭ!
Şi de unde El tronéza, cu iubire şi nesaţiu

Opera Puterei Sale, Şi'n adânca-ĭ contemplare,
Judeca cu abnegare,—faptele la fie-care!
Dumnedeule Putinte! Facuta-ı Tu, pe om, óre,
Mai perfect de cât pe tóte care se naşte şi móre;
Sa te insulte oribil, în loc sa-ţı pórte amor!
Sa te nege'n loc sa-ţı fie profund recunoscetor!?
Datu-i-aı concepţiunea şi forţa ce posedéza,
Prin carea el se mândreşte şi îı place sa se créda
Ca e regele a tóte de pre pamênt şi din ape,
Ca secretele Natureı, în mintea lui se încape!?
Ne voind sa ţie séma, ca tóte'ı vin de la Tine,
Ca semn de distincţiune, sa te cunóscă maı bine!?
Ci crede ca de la sine-şı prin studiı obositóre,
Pricepe şi ştie tot;—iar nu prin a Ta favóre!?
Formatu-i-aı, Tu, fiinţa, cu atâta maestrie,
Demna numaı de-a-Ta Mâna, prin Marea-Ta Industrie!
Care-l înalţa în faţa tuturor ce-l încunjóra,
Ca p'un suveran l'a caruı vedere tot se'nfióra!?
Pus-aı, Tu 'n el Sfânta'ţı Razı de Lumina şi prudenţa,
Care-ı inspira creaţiı de orı-ce magnificenţă!?
Vrednice nu de a luı mână, mica şi neputincióasa!
Cı de Puterea Ta, Dómne!... Prea Mare şi Gloriósa!!!...
Unde veı ajunge óre, omule, cu aşa idee!?
Daca nu vreı a'nţelege Dumnedeésca scântee!
Care'n timpurĭ de durere! amare şi sdrobitóre!
Iţı întareşte rabdarea, prin speranţĭ mângâitóre!?
Pâna când aı tu de gând, sa remâı în ratacire,
Când raţiunea-ţı vorbeşte cu atâta staruire!
Ca'n Natura e un Rege, care o predominéza,
Cu Putere absoluta Şi caru-ı se devotéza!...
Nu simţı, tu, ca, necredinţa-ţı, te osândeşte la rele,
Ca printr'însa, tu, traind, comiţĭ tot fapte mişele!
Ne demne de a ta fiinţa atât de perfect creata!
De Dumnedeu cel Putinte, care-ţı este Domn şi Tata!!!...
Pismă, intrigı, adulteriı, jafurı, crime ce comiţı!
In paguba altor semenı, ce îı laşı nenorociţı,
Spune-ţĭ singur, facı acestea, recunoscênd o dreptate,
Sau numaı că necredinţa-ţı te scalda în laşitate?
Insultându-te pre sine-ţı, pre lume, Pre Dumnedeu!
Pre parinţiı teı! pre fraţı!—desonorându-ı mereu!
Care desonóre însa, se va 'ntórçe catre tine,
Intr'o di, şi ca un trasnet, te va preface 'n ruine:

Căcı, Mâna luı Dumneḑeu şi ochiul seu veghetor
Tradéză faptele rele! Şi e al teu pîrîtor
Inaintea omenireı, pe care tu aı jertfit-o
Pasiuneı tale órbe;—şi atuncea aı paţit-o!
Căcı, mizeria pedepseĭ, meritata, te va stinge
Din lume, cum apa focul, fara sa o poţı învinge,
Şi, veı geme închis în temniţı, desolat de disperare...
Sau pe eşafod fini-veı ḑilele tale murdare!...
In care casurı, de sigur, veı chema pre Dumneḑeu
Cu focul credinţeĭ, numaı, sa te scape de la greŭ.
Insă, atuncı, în zadar îl veĭ ruga, cacı va fi
Surd şi fara îndurare! Din contra, te va sdrobi
Sub asprimea desonóreı. Vaı Ţie!—Şi disperarea
Te va tortura maı mult—Neputênd s afli scaparea
De sub jugul închisóreı, sau al morţeı fiind dat,
Iar pe de-alta, remuşcarea-ţı te va certa ne'ncetat!
Prin urmare. pune-ţı frêu, faptelor ce te orbeşte
Şi crede în Dumneḑeu! Fa bine cum El doreşte
Nu sacrifica pe nimenı. Fiı blând şi just catra toţı.
Evangeliul urméza'l, din resputerı, pre cât poţı.
Omule, tu-ţı ḑicı: Aşı crede în Dumneḑeu, dac'aşĭ şti
Sigur cum ca, El exista;—şi, dacă convins aş fi
Ca murind în asta lume. trec într'o alta viaţă
Ca şi asta, sau maı bună, unde să simt de dulcéţa!
Dar îndoiala ce am, vecınic me nelinişteşte:
Ca, o-data mort, în lume, alta nu mi-se gateşte
De nimenı; ci, în ţerêna me prefac, nesimţitóre!
Unde totul se sfîrşeşte ca o lampa arḑetóre.
Al caria gaz de sigur, ars pâna la picatura,
Se stinge, cacı el era sufletul eı din natura,
Care'ı lumina fiinţa, şi o facea sa traésca
Cu drag, în a sa viaţa, şi lumea sa o iubésca.
Eı bine! Daca aceste gândurı te neliniştesc
Cari isvorasc din patimı, ce te 'ntunec şi orbesc;
Pentru ce nu vreı, în trécăt, cel puţin să reflectezı
Asupra legilor fireı, sa caţı sa te luminezı:
Aı vedea atuncı ca viaţa nu póte fi muritóre,
Cum ţi-se pare ca este;—din contra, e traitóre,
Infinıt cât vecĭnicia;—şi ea suflet se numeşte,
Iar nu corp, ce ca o haina purtata se sdrenţueşte!
Omule! De când te nascĭ şi pâna ce morĭ, ia veḑı
Câte haine porţı şi lepeḑı dupa ce le degradezı;

Fie din forţa majora, sau din multul uz firesc,
Fie din desgustul lor, când simţu-ţi nu le iubesc.
De unde poţi a conchide, că daca haina-ţi uzată
Ce o lepeḑi, nu-ţi mai place, —doriud a maĭ fi 'mbrăcată;
Tu nu vrei sa o mai porţi, în contra placerei tale;
Ci o lepeḑi cu desgust, în contra dorinţei sale.
Asemenea şi-al teu suflet, a carui haină e corpul:
Neplacêndu-i sa'l mai pórte, îl lasa, —şi iată mortul
Pe care, noi, neştiind, îl plângem cu dor nespus,
Timp îndelung, pâna când uitarea ni l-a ascuns!
Imbracând o alta haina, adica, luând alt trup,
Care'i place, îi convine;— ca şi albina alt stup.
Caci, fara îmbracaminte, nimic nu vieţueşte,
In vazduh, pamênt şi apa.— Tóte prin corpuri traeşte,
Pâna la ḑiua suprema când. Domnul lor facetor
Le va rechema la sine-şi, sa le dea alt viitor
In lumea imaginara, de care mintea ne spune,
Ne-o indica 'n tot momentul;—şi cata a ne supune!
Omule, dacă viaţa-ţi, în lume e disperată,
Daca iodul muncei tale nu sporeşte nici-o-dată,
Daca sóţa ta devine perversa, rautaciósă,
Daca fiica-ţi adorata, e uşóra,... vanitósă,
Daca fiiul teu iubit, apare 'n lume mişel,
Daca sórta lui cea aspra, se face demna de el,
Cauza eştĭ tu, nu dênşii, caci ĭ-ai deprins sa traésca
In placeri otrăvitóre;— iar nu'n credinţa cerésca!
A lui Christ sfânta morala, voi, de basm o socotiţi
Iar nu de o şcóla'nalta. — printr'ênsa ca sa trăiţi!
Nu ţineţi nimic 'n sémă din tot ce exista Sfânt!
Ci de cum naşte-ţi, spre rele mergeţi, ca şi spre mormênt.
Pentru voi Dumneḑeirea cea de grije purtatóre,
E numai o vorba góla, ce se stinge trecetóre,
Iar nu un sprijin puternic, un parinte cu iubire,
Care ve pórta de grije chiar şi în nenorocire.
Care consola durerea sufletului întristat,
Şi'i prepara fericirea în Cerul seu departat!
Dupa cum Psalmistul David şi Christ ne încredinţéză,
Că omul onest ce móre, în Ceruri reînviaza!
Desconsiderând puterea care lucréza în tine,
Ce desconsideri tu óre omule, ĭa cata bine?
Au nu pre tine, —şi ţie îţĭ atragĭ blestem ceresc,
Când ḑicĭ: Nu e Dumneḑeŭ. Nu cred în El, Nu'l iubesc.

Nu veḍı ca tu eştĭ pe glob, ce este nava pe mare?
O jucărie de prunc care nu este în stare
Sa opue uraganei cea mai mica înfruntare,
Fiind lipsita de cârma şi de cârmaciul ei tare.
Eı bine, Cârma-ţı e legea! Cârmacĭ îţı-e Dumneḍeu!
Omule ţie-ţı lipsesc amândoue, cum veḍ eu:
De unde poţı a conchide ca uraganul expus,
E demonul ce te 'ndémna la rele; şi te-a supus
Spre a putea sa conduca cum va voi sórta ta,
Ca un vrajmaş plin de ura cătră Cer şi fapta Sa.
Trîntindu-te ca p'un ou clocit, dintr'ata înalţime,
In prapastia ruşineĭ sa inspiri a ta 'ınpuţime:
Gemênd acolo ca Cain, ca nu-ţı merg trebile bine,
Ca soţia şi fiiĭ teı te conduc catre ruine!
Sau ca lacomia ta ca şi p'alţı te loveşte,
Sau ca ómeni reı, ca tine, vecinic ţi-se 'mpotriveşte.
Savanţilor! Voı sunteţĭ a lumei neferieire!
Ah!... Voı îı sapaţı abisul spre marea-ĭ nenorocire!
Cacı dorind sa fiţı de dênsa, maĭ pre sus de Cer slaviţı,
Iı spune-ţı mulţimı de basme prin care o zăpaciţı:
Desfaşurându-ı Natura, parc'ar fi un ghem de aţa,
Demonstrând'o, parc'ar fi, o stofa cu dos şi faţa;
Mesurând-o 'n lung şi în lat, în grosime şi 'nalţime,
Ca cum ar fi o camara sau atare adâncime:
Spunêndu ı ca se 'nvêrteşte ca sfîrléza împrejur,
Ca corpurile din spaţiu descriu sórelui un tur,
Ca se atrag la distanţe fara sa se îngramadésca;
Ca conţin focurı, sunt sfericı,—şi nu pot sa se isbésca:
Fară sa le spuı şi cine le-a creat ast-fel cum sunt,
Ah! Aci tu tacı, savante, cacı capul teu de pamént,
Nu póte maı mult concepe;— şi ca sa zicĭ „Dumneḍeu“!
Nu-ţı convine, o savante!... Cacı ţie ţi se pare cu greu,
Sa-l defineştĭ şi pre Dînsu, ca pe opera sa mare!
Cacı ţi-aı perde clintela, detronându-te prea tare,
In faţa celor inerţı de minte, ce cred în tine,...
Cum tu în a tale opticı, de lut, facute de sine.
Tu, pentru 'ntrégа Natura, savantule, ḍicı ca eştı
Matematic, astronom; fără ca sa te gândeştı,
Că dupa capul teu spuı şi creḍı de adeverate
Calculele tale slabe,—şi maĭ slab desfăşurate,
Făra s'o întrebı şi pe dênsa, despre ea sa veḍĭ ce'ţı spune?
Recunóşte ea cu tine, a tale calculı de bune?

Sau pe când tu te basezı pe ştiinţa-ţı pamêntéscă,
Densa recunóşte alta, sublima, vasta, Cerésca!
Cacı tu o piatra, o flóre, un bob de grâu, o furnică,
Pe care le vedĭ şi pipaı,—şi le sdrobeştı fara frica;
Le analisezı continuu, le admirı, le socoteştı;
Te framânţĭ gróznic cu mintea; Te lupţĭ, te anevoeştĭ,
Să aflĭ misterul sânt, ce în el sta ascuns,
Şi pe care tu prin calculı şi opticı nu l-aı patruns.
Te simţı atuncı împosibil şi adânc descurajat,
Şi fiindu-ţı prea ruşine sa renunţĭ prin degajat,
Te mulţumeştı maı la urmă sa spuı ce-va despre ele;
Achitându-te într'ast-fel de problemele lor grele.
Definind la urma urmeĭ pe fie-care în parte,
Facênd lumea sa admire slaba ta doza de carte.
Dómne! Celor ce în tine din îndoinţă nu crede,
Te rog iarta-le pecatul ce'ı întunec de nu vede
Cacı póte într'o ḑi sosi-va şi timpul lor de cainţa,
Când, ca şi Ninevitenii, se vor schimba în credinţa.
Cacı vedendu-se constrînşı prin seceta, nerodire,
Ce îndur de la pamêntul, pe care'ı porţı cu iubire;
Şi prin fiii lor mişeii,—şi sóţele lor impure,
Şi prin luxurı vanitóse, ce pot mintea sa le fure:
Se vor deştepta din somnul letargic, care-ĭ tîmpeşte
Cu atâta uşurinţa ca şi uscatul pre peşte,
Care lipsit maı mult timp de apa-ı trebuinciósa,
Mintea i-se buimaceşte şi'ı devine întunecósa.
Atuncı eĭ vor alerga la tine cerênd clemenţa,
Ca şi naufragiatul în suprema-ı resistenţa
Contra valurilor mareı care-l saltă şi cufunda,
Şi pe care'n disperarea-ı cauta sa le patrunda.
Ca şi luı Manasi, Dómne! Da-ne lacrîmı de cainţa,
Sá plângem faptele rele ce ne-au smintit în credinţa,
Şi să ne proşternam Ţie, şi prin Tine sa traim.
Cacĭ numaĭ prin Tine Dómne, fericirea o simţim.

Admininistrator cl. II-a *G. Dimitrescu.*

Huşĭ 16 August 1888.

VIAȚA VIITOARE IN VECHIUL TESTAMENT,

SAU

Credința la Ebreĭ în nemurirea sufletuluĭ.

Raport presentat la Conferința Evangelică de la Montpellier, în 1874, de Ch. L. Frossard, pastor. Paris.

(Urmare. Vedĭ No. 5, anul XII. pag. 361).

V.

Tóte popórele lumei, chiar Canibaliĭ (măncatorii de ómeni), au credut și cred într'un feliu de nemurire a sufletuluĭ omenesc. Intr'o dĭ, un materialist turbat, dupa ce a declarat în public ca n'ar mai fi nimica dupa mórte, ruga în particular pre un amic al seu sa veghiază ca corpul lui dupa mórte sa fie pus lânga cel al unuĭ fiu al seu prea iubit. Pentru ce, vĕ întreb? De nu, pentru ca în adâncul sufletului seŭ maĭ remasĕsa încă o ilusie de viață viitóre?

Popórele vechi printre care trairă Iudeiĭ, în Mesopotamia orĭ în Egipt, vecinii lor și conlocuitorii pamêntuluĭ Hanaan, *), prin îngrijirea ce aveau de morții lor, prin

*). Essai sur la géologie dela Palestine; par L. Lartet adoua parte: Au orul citéză 17 petróĭe (dolmen) mormê tale construite pe dinainte cu o deschiqĕtură patrată, prin care se puteau întroduce prinosurĭ. Aceste petróie funebrale sunt situate la Ala-Safet; altele la Manfumieh, la estremitatea nordica a *Mă*reĭ mórte, și la piciorul munților Amonitidĭ, pe tepșanul dela El-Azemieh pana la Ek-Saib. D. Lartet vorbește înca de cripte orĭ scobiturĭ sepate in stanca și

cerimoniile funerare, prin cultul și misteriile lor, ne certifica ca eĭ așteptaŭ prelungirea existenței dupa acéstă viața. Apoĭ uniĭ ar voi a ne face să credem ca Iudeiĭ singuri ar fi marginit numai pană la mórte durata omului. Faptul ar fi destul de straniu daca ar avea trebuința a fi stabilit cu probe numeróse și evidente, iar noĭ, trecênd dela defensiva la ofensivă, sa tomam critica de a ne demonstra necredința Iudeilor respectiv de viața viitóre.

Necredința populară era óre cu putința la Ebreĭ, carii îmbalsamau morțiĭ lor cu îngrijirĭ și operațiuni ce câte odata țineau dela 30—40 ḑile, și carii erau așa de plecațĭ a ținea morțiĭ lor lânga dênșii încât Moise trebui să declare necurat, pentru șépte ḑile, pre acel ce s'ar fi atins de un cadavru, voind astfel a preveni prin înmormêntare periculile putregiunei (Fac. L. 2—3)? Necredința Ebreilor, carii faceau paradă mortului ce-l înmormêntaŭ, și puneaŭ langă luptator armele sale și lânga rege insigniile sale? (Ezek. XXXII, 27);--proba este și faptul că Erod deschiḑênd mormĕntul luĭ David, afla în el insigniile regale. Necredința acelor ce puneau carne și vin pe mormêntul morților (Is. LXV, 11), datina care trecu la creștinii primari și continuă pana astaḑi sub forma de prinosuri și ospețe pentru morți? Necredința Ebreilor, carii credeaŭ așa de tare în prelungirea existenței omeneștĭ, în cât chiemau prin vraji morții în contra celor ḑise de Moise, și mai tarḑiu toți așteptaŭ reîntórcerea lui Ilia (Mat. XI, 14; Marc. IX, 11)?

VI.

Uniĭ convin în general ca Ebreiĭ aveau niște credințe populare relative la nemurire, dar pretind ca aceste fură combătute de scriitorii sânțiți.

provĕḑute tot cu astfel de deschiḑeturĭ. Aceste monumente, ce se esplica numaĭ print 'un fel de cult al morților, sau de credința a existențeĭ lor continue, în Iudeea au fost înlocuite prin peșterĭ și camere mormêntale, prin morminte ale regilor, ca a luĭ Abesalom, și cel a luĭ Zaharia, care nu sunt lipsite de o eleganța arhitectonică. Maĭ multe cuprind sarcofage, a caror acoperiș este une-orĭ ornat cu sculpturĭ fine representând frunḑe și fructe, care pot avea o valoră simbolică, precum la noĭ coronele de siminoc la morțĭ.

Aicĭ s'ar pune problema criticei sacre: ce óre se cuvine a înţelege prin cuvintele, scriitorii sânţiţĭ? Noi întimpinam critici, carii se dau a şti că Moise n'a scris Pentateucu, nici David psalmii luĭ atribuiţi; tot aceştia mai ştiŭ înca ca Moise nu credea în nemurirea sufletuluĭ nici David în înviere. Apoi atuncĭ, unde au aflat óre aceşti ómenĭ isteţĭ învĕţatura lui Moise, dacă el nu ne-a lasat scrieri? Daca documentele Istoriei sunt destruse, ce devine istoria? o simpla conjectura (suposiţie), care numai este de domeniul ştiinţific!

Sa fi avut saŭ nu óre-care corecţiunĭ superficiale Pentateucul în timpul lui Ezdra, în fond însă trebue a-l recunóşte de opera a lui Moise, şi a purcede de aici pentru a cunóşte ideea lui Moise, ori, sa fim bine înţeleşi, astfel numai este discusiune. Şi tot aşa şi despre marele soluţiuni critice caştigate înca din timpul sinagogeĭ celei mari. Dar sa nu ne mai perdem timpul cu o desbatere ce n'ar fi la locul seu, şi care în realitate este de puţina importanţa, fiindcă noi voim a şti daca în total scriitorii sânţiţĭ, recunoscuţi atare de poporul Iudeu, admit viaţa viitóre.

Vom lua la cercetare în particular mai ales pre acei ce au precedat captivitatea, caci fara multa greutate póte ori-cine a ne conceda ca Daniel şi apocrifii, Talmudiştii, Fariseiĭ şi Esenienii profesaza credinţa în viaţa eterna (Kaïe Holam. Dan. XII, 1—3).

VII.

Sa consultăm limba usitată de autoriĭ Vechiuluĭ Testament înainte de a ceti textele; cacĭ în ea se află elemente de informaţiune asupra ideelor.

Lebab, viaţa, καρδια (Ps. LXXIII, 21, Jud. XVI, 15) este principiul intim şi ascuns.

Caiah, ζώω, ἄω (Iob XXXIII, 20), este forţa vitala.

Nefeş. suflare (Iob XLI, 13) mirosul (Prov. XXVII, 9).

Suflet, anima, ψυχή (Fac. XXXV, 18); ἄνεμος;

Ruak, spirit, πνεῦμα [Iob XVII, 1; Ecl. III, 21; Ps. LI, 13), sufletul este suflare, aceea prin care viaza cine-va; este înca o forţa divină, şi spiritul luĭ Dumneḑeŭ ca şi spiritul profetic *Neşamah* (Fac. II, 7; Iob XXVII, 3) este de asemenea suflare, spirit, suflet. In aceste cuvinte, în sensul lor, în acéstă identitate de espresiune pentru spiritul luĭ Dumneḑeŭ şi pentru spiritul omuluĭ, óre nu veţĭ recunóşte spiritualismul şi nu veţĭ simţi o speranţă de viaţa eterna?

Mórtea este *Muth* (Ps. LXXIX, 10, Iob VII, 15) şi însémnă a fi înăduşit, bolnav, adormit. Dar înăduşireĭ succedéză deplina resuflare, bóleı vindecarea, şi somnuluĭ trezirea. Ideea morţeĭ în Ebreeşte rechiama ideea învierеĭ; ea nu este nimicia.

Nefeş-ul se ḑice a fi nutrit, adăpat, rĕspăndit, ucis, mort, ceea ce nu l-ar destinge de materie, dar aceste metafore sunt neînlaturate, şi chiar limba filosofica din ḑilele nóstre nu este lipsita de ele. Din contra, de câte-orĭ nu se află scris în limba ebraică ca sufletul viază, iubeşte, se bucură, se întristéza, se cuprinde de frica, de speranţa, are putere şi slăbiciune, virtuţı şi viţiı, pofte şi desgusturı, binecuvêntarı şi blastemurı. Cunoştinţa, cugetarea, amintirea, uıtarea, voinţa şi altele ca aceste îĭ sunt atribuite, şi tóte aceste óre nu arată un de ajuns spiritualism; cacĭ aceste se aplica nu la vre un organ, ci la tot ce este maı necuprinsibil, şi maı puţin material în ordinul materieı. Sufletul, pentru ca a scapat din buzele murinduluĭ, acésta suflare *ruak*, nu încetéza de a fi. Organele corpuluĭ se descompun faţiş, dar cine va spune ce devine ultima suflare?

VIII.

Dela limbistică sa trecem la psihologia Ebreilor. Aicĭ în deşert am cauta analisa subtilă şi placută a înţelepţilor

Grecĭ. Suntem chiĕmaţĭ a desvĕlui marele metafore orientale.

Dumneḑeŭ face pre om dupre chipul seŭ (Fac. I, 27); ce va sa ḑică acésta, de nu ca Dumneḑeu Eternul înzastréză pre om cu nemurire? Dar ce óre este omul? Un corp, o suflare de viaţă şi un suflet viu, şi om înca nu este păna cand sufletul viu nu este într'ênsul (Fac. II, 7). In cealaltă privire, animalul, deşi maĭ puţin perfect, cacĭ creaţiunea omuluĭ se anunţa cu o solemnitate împunĕtóre: „*să facem om* (Fac. I, 26)“, animalul, ḑic, nu difereşte esenţial de om: sufletul viu dar constitue pre omul rege al creaţiunei, şi în urmarea acesteĭ originĭ, corpul se întórce în ţerina, ĭar spiritul la Dumneḑeu. (Ecl. XII, 7).

Analisa omuluĭ ce Moise ne dă, Iobii şi Psalmii o repeta (Iob XIV, 12; Ps. XVI, 9; Prov. XIV, 30; Iob XII, 10 ḑice: „El ţine în mana sa sufletul a tot ce viaza, suflarea a tóta carnea omului“), tot aşa caşi Christos şi Apostolul Paul (Mat. XXVI, 41; 1 Iesal. V, 23: spiritul, sufletul şi corpul), şi ea se asémăna într'un mod singular cu cea a luĭ Aristotel, orĭ spre a ḑice maĭ bine: corpul, inteligenţa şi sufletul (σῶμα, νοῦς şi ψυχή) a carţei *despre suflet* a lui Aristotel par a deriva din aceéşĭ sorginte ce şi *Başar* (Isaia X. 18), *Nefeş* şi *Ruak*.

Scriitorii sânţiţi atribue lui *Nefeş* aceléşi facultaţi ce noĭ le dam sufletului; iar lui *Ruak* corespunde noţiunea nóstră de spirit, şi *Başar* este corpul, carnea.

Mórtea lasa sufletul gol (Is. LIII, 12; Ps. CXLI, 8). Invierea este reîntórcerea sufletuluĭ în corp. *Iehova avḑi vocea luĭ Ilie şi sufletul* (nefeş) *copiluluĭ se întórsă într'ênsul, şi viâ* (III Impĕr. XVII, 18—23). De aseminea pentru fiica lui Iair: *spiritul* (πνεῦμα) *eĭ se întórsă într'ênsa.*

Ezechiel profetisaza întaia data (XXXVII): Corpurile îşĭ reiau forma, substanţa şi organele lor, dar nu şi viaţa, cacĭ *Ruak* nu era într'ênsele. El profetisaza adoua óra: sufletul vine şi morţiĭ viaza din nou.

Decĭ iata stabilit curat distincţiunea între un element

esențial material, care este secundar și peritor, și un element superior. Acest din urma este óre aseminea peritor și móre cu corpul?

IX.

Pentru ce Abraam și-ar fi dat atâta grija a conserva în peștera Macpela corpul Sarei, langa care al seu și al rudelor sale trebuiau a fi puse, de n'ar fi sperat că într'o ḍi sufletul lor ar fi venit a le învia? (Fac. XXIII, 19). Dumneḍeŭ pronunța contra lui Adam pĕcatuitor o sentența de mórte ḍicênd: „In ḍiua în care veĭ mânca din el, cu mórte vei muri“ (Fac. II, 17), și din acea ḍi Adam este alungat din Paradis. Deci mórtea pentru dênsul nu este o nimicire, ci o schimbare de loc: din Edemul bine-cuvêntat, merge pe pamêntul blastemat; mai tarḍiu, acestei prime morti va urma o adoua, care înca nu va fi o nimicire, ci o noua schimbare de loc sau mediu. De nu ar fi pĕcatuit, de s'ar fi nutrit din arborele vieței, este viderat că în ideia scriitorului sânțit omul ar fi fost nemuritor. Prin urmare, omul a fost facut pentru nemurire. Dar dela cadere, omul este în exil: „Suntem straini și peregrini (nemernici), ca parinții noștri“ ḍice David. „Ḍilele peregrinareĭ mele“, ḍice Iob. „Ei doresc de patria cea bună, adecă cerésca, iar nu de aceea din care au ieșit“, ḍice Apost. Paul (I Paral. XXIX, 15; Ps. XXXIX, 13; Fac XLVII, 9; Ebr. XI, 16).

Cu tóte ca patriarhii sunt satui de ḍile, ei aspira viața maĭ bună.

A muri, pentru vechii Ebrei era, „a se reîntórce la părinții sei, a se reîntórce la poporul ori popórele sale“ (Fac. XV, 15; XXV, 8—17; XXXV, 29, etc.). Și prin aceste cuvinte ei nu înțeleg o simpla adunare de corpurĭ, ci maĭ ales de persóne: căcĭ Abraam, înmormèntat la Hebron, *este adaos la poporul seu*, pe când corpul tatalui seu este înmormêntat la Haran, și cele ale rudelor sale în Haldea.

Iacob dandu-şi ultimele sale voinţĭ „îşi stringe piciórele, espira şi se adauge la poporul seu“ (Fac. XLIX, 33), aşa este naraţiunea morţeĭ sale, dar sĕ ştie ca corpul seu înbalsamat aştépta mult timp păna a se depune la Macpela lăngă Abraam. Aron este înmormêntat pe Horeb, iar Moise într'un loc necunoscut, dar totuşĭ ambii *se adauseră la poporul lor* (Num. XX, 24. Deuter. XXXII, 50). Decĭ adunarea cu strabuniĭ nu este o simpla înmormêntare de corp, ci constată credinţa în o adunare de suflete după mórte (Munk, Palestina).

In contra legei luı Moise şi a propriilor sale ordine, Saul merge de consulta pre femeea farmacătóre din Endor şi-ı cere a turbura repausul luĭ Samuel şi a-l face sa se scóle, mort acum de demult (I, Imp. XXVIII, 8—20).

Daca Ebreii nu credeau în nemurire, ce însémnă acésta istorie, fapta regeluĭ şi profesiunea fărmecatóreı? Moise declarasa de pangarire necromantia (vraja cu mortul); pentru ce dar poporul întreba morţii în chestiunĭ despre ceı vii, pe când el putea întreba pre Dumneḑeul seu? Decı, fiind ca învoca morţiĭ, urméza ca credea în existenţa lor, ıar Moise nu néga acéstă existènţa, dar cu drept cuvênt el voeşte ca poporul sa întrebe pre Dumneḑeul seu, carele ı-a promis oraculele sale, ĭar nu pre morţĭ, carii numaĭ au nicı un amestec la tot ce se face sub sóre.

In proverde (pilde) se afla aceste cuvinte: „In calea dreptaţeı este viaţa, şi umbletul carareĭ sale duce la nemurire“, (Prov. XII, 28) ıar în Psalmĭ aceste: „acest Dumneḑeu este Dumneḑeul nostru în etern, şi ne va conduce dincolo de mórte, Al mavet, Al Mut (Ps. XLVIII, 14)“. Acest sens este susţinut de ceĭ maĭ mulţı interpreţı şi de septuaginta, care sună: „Acesta este Dumneḑeul nostru în véc şi în vécul véculuı, El ne va pasce în vecı“.

Ca Enoh, Ilie fu radicat la cerurı de un vĕrtej (IV Imp. II, 1; Fac. V, 24): „Eı amandoĭ fara a muri aŭ trecut în patria ce ne este promisa“ (A. Coquerel, Biogr. Sacra).

X.

Dacă ființa omenéscă resista la crisa morței, îĭ trebue un nou loc de locuire. Acest loc la Ebreĭ este *Şeol* (Iob, XXVI, 6) şi nu singurĭ numaĭ fiiĭ luĭ Israel îl cunosceaŭ, ci şi Moabiţii, cariĭ aveaŭ un deŭ cu numele *El Şeol*, deul infernuluĭ. D. C. Schlottmann a cetit de curand acest nume pe o mica statue veche din Moab.

Chiar când origina sensuluĭ acestuĭ nume ar fi o cavitate (boştura) profunda, orĭ un adânc nesaţios ce *chiama*, în totdéuna el însémna locuinţa celor ce au părasit acésta viaţă pamêntésca. Septuagiata, Vulgata, Onkelos şi Ionatan, Rosenmuller şi Gesenius, adecă Iudeiĭ, creştiniĭ şi raţionaliştii, vĕd în *Şeol* regatul morţilor. Scriitoriĭ sânţiţĭ îl descriu sub óre-care trasuri; eĭ par a destinge într'ênsul diferite locuinţi, fiindca Moise vorbeşte de cel din urmă Şeol. Locuitorii luĭ sunt *Refaim* (Ps. LXXXVIII, 10—11). Refaimiĭ sunt lipsiţĭ de puterea vieţei, fără a fi însa lipsiţi şi de ori-ce sentiment şi forţa: „Şeol s'a mişcat, el merge înaintea regelui Babilonului, deştéptă Refaimiĭ, toţĭ îşi radică vócea şi-ţi dic: tu deci aĭ deventt slab ca noi, tu eşti ca unul din noi“ (Isaia XIV, 4—19). Şeol este locuinţa celor rĕĭ, caci Corè şi complicii luĭ sunt înghiţiţĭ de dênsul (Num. XVI, 33): iar Iob dice: „Iadul (Şeol, infern) înghite pe pĕcatos“ (Iob XXIV, 19). Dar este locuinţa şi acelor bunĭ: „tu nu vei parasi sufletul meu în Iad; şi nu veĭ îngădui ca sântul teŭ să vada stricaciune“ (Ps. XVI, 10). Este scris ca nu póte cineva glorifica pre Dumnedeŭ în locuinţa morţilor (Is, XXXVIII, 18; Ps. CXV, 17), dar acésta nu însémnà óre că cei ce nu-l au glorificat aici pe pămênt, nu vor putea a-l glorifica nicĭ în Seol; caci psalmistul adauge: „Iar noi vom binecuvênta pre Dumnedeŭ de acum şi în veciĭ vecilor“. Credinciosul este obiectul misericordiei lui Dumnedeu, iar acésta milă se întinde în vecinicie, ceea ce n'ar avea nici un sens, daca obiectul acestei mile, adecă credinciosul, nu ar

avea existența prelungită în totdéuna. Superioritatea cea mare a Vechiuluĭ Testament preste tóte scrierele contempurane, care vorbesc de existența dupa mórte, stă în cumpătarea descrierilor sale, ce nu se aluneca de loc în aĭurarilĕ mitologice, și`în așteptarea înțelépta a descopereriĭ vieței eterne, care nu va avea strălucirea sa deplină decât în învierea Domnuluĭ vieței.

XI.

Alianța veche este aurora celeĭ nouă. Cel din urma profet ḑice: „Iată, vine ḑiua... preste voĭ se va radica sórele dreptațeı“ (Malah. IV, 1, 2). Moise n'a putut ḑice încă: „noĭ suntem cetațenĭ aĭ ceruluı“, cum a ḑis'o sântul Paul; dar nicăirea scriitoriĭ sânțiți nu pun în îndoire resplătirile viitóre, din contra, eı le presupun.

Rapirea luı Enoh este consecința pietațeĭ sale (Fac. V, 24) Pe de oparte legea anunța ca pedépsa părinților cade asupra fiilor (Eșir. XXXIV, 7), de alta parte Ierimia susține responsabilitatea personala (XXXI, 29), ĭar acordul se stabilește dacă blăstemurile ereditare, precum esperiența o atesta, privesc viața acésta, și daca resplațile viitóre sunt pedepse orı recompense legate de judecata dupa mórte (Ebr. IX, 27). Eclesiastul (XII, 9—14) ḑice: „Teme-te de Dumneḑeu, și observa poruncile luĭ, că acésta este totul pentru om; cacĭ tótă fapta Dumneḑeu o va aduce la judecată. Pulberea se va întórce în pulbere, ĭar spıritul la Dumneḑeu, carele l-a dat“. Ce suflet atentiv nu întrevede óre aicĭ tot adevĕrul creștin óre-cum acoperit cu vĕlurı?

XII.

Revelațiunile divine sunt esențial una, precum autorul lor este unul. Așa că cea dintâĭ cuprinde în sine pre tóte cele-lalte. Astfel este sentimentul nostru intim în fie-ce ḑi confirmat și înrădacinat maĭ mult.

Vechiul Testameut ne anunță maĭ înainte învierea. Isaia striga: „Corpurile tale vor via, cadavrele tale se vor scula... Deşteptaţi-ve şi vĕ veseliţi cu căntarĭ triumfale, voĭ locuitorĭ aĭ ţerinei... Pamêntul va arunca afară pre ceĭ morţĭ". Şi aiurea, ḑice luĭ Israel: „Oasele tale vor încolţi ca ĭarba" (XXVI, 19; XLVI, 14) *).

Dar, ḑic criticiĭ, Iob, Iob cel virtuos, nenorocit, Iob cel desperat nu face apel nicĭ la înviere nicĭ la nemurirea sufletuluĭ. Cartea luĭ Iob nu este numaĭ istoria omuluĭ, ci maĭ ales o justificare a providenţei prin sine însaşĭ. Oameniĭ sunt neputincioşĭ a o justifica, nicĭ un raţionament omenesc nu va fi în deajuns spre acésta. Cu cât dreptatea înţelepţilor vorbeşte, cu atâta ea îngreue desperarea nenorocituluĭ; dar, pe cand acésta nu póte produce altă pace decat dóră aceea de a se contraḑice, şi când este redusa la tăcere prin escesul chiar al asprimelor sale, cel desperat, cu un avênt sublim, se radică la însuşĭ Dumneḑeŭ şi vorbeşte inspirat: „macar de s'ar fi scris acum cuvintele mele..... saŭ să fie sapate pe stânca în vecie"! (XIX, 23). Ce consolaţiune supremă află dreptul întristat de Dumneḑeŭ, ce justificaţiune decisiva a provedenţei are sa pronunţă el?

„Ştiu ca Rescumpărătorul meŭ este viŭ, şi că va rĕmanea cel din urmă pe pamênt; şi când împreuna cu pelea acest corp al meŭ va fi bucaţĭ rupt, totuşĭ în carnea mea voiŭ vedea pre Dumneḑeu, îl voiŭ vedea însumĭ, şi cu ochii mei il voiŭ vedea, ĭar nu un altul. Rarunchiĭ meĭ se consuma de acest dor.... Decĭ sa ştiţĭ că este o judecata" (Iob, XIX, 25, 27). Rescumpăratorul (Goel, Rut III, 42), viaţa viitóre, învierea, iata acésta este credinţa creştină. Şi tot ce aceste cuvinte conţineaŭ înca obscur înainte de Christos, pentru noi creştiniĭ deveni aşa de luminos încat le repetăm în fie ce ḑi în multe alte ocasiuni, ĭar maĭ ales pe mormêntul fiinţelor nouĕ prea iubite.

*). Maĭ tóte citaţiunile biblice sunt făcute dupre o nouă traducere din Evreeşte.

Acesta este în resumpt resultatul cercetarilor ştiinţifice asupra credinţeĭ la Ebreĭ în viaţa viitóre şi în nemurirea sufletuluĭ, dupre cum se constată din diferitele scrierĭ ce compun Biblia, unul din monumentele literare cele maĭ vechı ale omenireĭ.

(Traducerea depe conferinţa D. Ch. L. Frossard: Dela vie future dans l'Anc. Testament. Paris 1874.).

G. Erbicénu.

CRONICA BISERICÉSCĂ.

Biserica ortodoxă autocefală din Muntenegru.

Muntenegrul este un stat independent în Europa, anume principat, formând o monarhie absoluta numaı în ordinea de primogenitura barbatésca a familieı *Niegoch*, avênd o suprafaţa de 9,030 kilometri patraţı, o populaţiune de 236,000 locuitorı; câte 26 locuitorı pentru un chilometru patrat. Aceste cifre sunt aproximative, cacı resultatul recensemêntuluı maı nou înca nu s'a publicat. Afara de 4,000 catolicı şi tot atâţı mahometanı, populaţiunea aparţine confesiuneı ortodoxe. Numerul Muntenegrenilor afara din ţéra este evaluat la 2,000; dênşiı (muntenegreniı) sunt împraştiaţı prın Austria, Turcia, Rusia, sunt micı coloniı în Alexandria Egipt) şi San Francisco (Statele-Unite ale Americeı de Nord). Oraşele principale în Muntenegru sunt: *Cetinie* (capitala), Podgoritza, Nicşicı, Dulcigno, Antivari, Danilovgrad, Colaşiu, Rieca, Niegoş, Virbazar, Spuj. [1]).

Dupa alte informaţiunı, Muntenegrul are o suprafaţa de de 9,400 kilometri patraţĭ, 170 mile geografice, o populaţiune de la 250,000 pâna la 286,000, între carı 7,000 mahometanı, acésta la an. 1880 înca. [2])

In timpul de faţa suveran al Muntenegruluı este principele *Nicolae* I Petrovicĭ Niegoch, nascut la 1841, proclamat principe de Muntenegru la 1860, în Cetinie, dupa mórtea unchiuluı sĕu Daniel I; principele Nicolae, numit de mulţı şi *Niceta*, este casătorit cu Milena, fia voevoduluı Petre Vucoticı avênd 9 copiı (2 baeţĭ şi 7 fete), din carı principele moştenitor *Daniel* este nascut la 1871; principele Mirco, nascut la 1879, pórta titlul de mare voevod de

[1]) „Almanach de Gotha". 1888, pag. 875, 876.
[2]) A. Сиворинъ „Русскій Календарь", Petersburg, 1887, pag. 124, 231.

Grahovatz şi *Zeta;* principesa Zorca, nascută la 1864, este casatorită, la 1883, cu princepele Petre Carageorgievici. [1])

Muntenegrul când-va facea parte din Iliria, maı pe urmà din Epirul Nou, sub Imperatorul bizantin Heracliu s'a populat de catră slavı, carı maĭ înteiu au fost independenţı, iar maĭ pe urma, dupa caderea regatuluı Serbieı, au trecut sub jugul Veneţienilor, în seculul al XIV; sub acel al Otomanilor, în seculul al XV; dar în realitate tot-déuna au remas independenţı, cacı Pórta n'avea de cât o autoritate nominala asupra Muntenegruluı; Muntenegreniı, acest popor mic, dar fórte brav şi hospitalier, tot-déuna a fost admirat de Europa. [2])

Actualul principat al Muntenegruluı formézā o parte din vechiul şi puternicul stat sêrb. In antiquitate Muntenegrul se numea *Dioclea* sau Zeta, iar acum se numeşte grecı „Μαυροβούνιον", de popórele romanice şi germanice „Montenegro", de slavı „Черногорие" de Turcı „Karadagh", de albanejı „Mal-Isis". In vechime Dioclea sau Zeta cuprindea, afara de actualul principat, o parte din *Albania* nordica şi litorarul mareĭ Adriatice, de la gura Drinuluı pâna la oraşul *Cataro,* sau Cotor. Numirea de Muntenegru, cunoscuta la jumatatea a doua a seculuiuı al XV dupa Christ, este luata dupa un munte al principatuluı, anume de la acel munte, pe carele este situata capitala Muntenegruluı Cetinie, care munte se numeşte (sau cel puţin sa numea în timpul trecut) *negru.*

Istoria actualuluı Muntenegru, ca ţara sau ţerişóra deosebita, se începe de la jumetatea a doua din secolul al XIV după Christ. Când regatul cel mare, dar prea efemeric, înfiinţat de *Ştefan Duşan,* a cadut, după mórtea înfiinţatoruluı seŭ, împarţindu-se ın maı multe ţerı, séu state, apoı a format din sine şi provincia Dioclea séu Zeta, carea provincie este cunoscuta în actele aceluı timp subt numirea numaı de Zeta.. Sub succesorul luı Ştefan Duşan, anume *Uroş,* şi probabil, chiar sub Ştefan Duşan, provincia Zeta erà administrata de familia boerésca *Balş.* Din familia Balş, din carea, la anul 1362, s'aŭ facut cunoscuţı 3 fraţı: *Sratimir, George* sau Iuriu) şi *Balş,* s'au desparţit d suverauul *Serbieı,* la an 1367, s'au proclamat independenţı vr'o câţı-va membri. La început a dominat, cu titlul de *Jupan,* fratele cel maı mare Sratimir; dupa mórtea luı, probabil pe la an. 1369, fratele al doile-George sau Iuriu, carele a primit titlul de domnitor-*dominus,* ıar dupa mórtea ultimuluı, între an. 1375 şi 1379, fratele cel maı mic Balş. Succesorul luĭ Balş. de la an. 1385. a fost fiul cel maı mare al frateluı celuı maı mare—George sau Iuriu, carele a avut de succesor, la an. 1403, sau 1404. pe fiul seu propriu *Balş junior.* Primul din aceşti doı, avênd frică, că va fi ne-

---

[1]) „Almanach de Gotha", 1888, pag 56.

[2]) *N.* Bouillet. „Dictionnaire universel d'histoire et de geographie", Paris, 1863, 19 edition pag. 1212. Acest dicţionar, aprobat de Papa din Roma, de arhiepiscopia şi Universitatea din Paris, este póte cel maĭ bun dicţionar istoric şi geografic. Pentru orientul ortodox îns se póte afla fórte puţin ın acest dicţionar Asa, spre exemplu, în el nu se menţionéza macar de loc renumiţiĭ patriarhĭ de Ierusalim, *Dositheiŭ* şi *Chrysanth* a căror activitate este cunoscută şi în ţērile române, ne maĭ vorbind de alte persóne, însemnate în biserica ortodoxă de orient!

cesitat să cedeze partea orientala muntósa a ţereı sale turcilor, s'a grăbit, la an. 1396, s'o vênda veneţienilor, ıar secundul dupe rezbele îndelungate, la început nenorocite, ĭar pe urma favorabile sie, cu veneţienii, a reuşit a luà îndarat tot, çe a vêndut, afara de oraşul *Scutari.*

Dupa mórtea luĭ Balş, carele a murit la an. 1421, ne lasând moştenitori, şi chiar aprópe erà sa fie otrăvit de agenţii veneţieni, carı au declarat preţul pentru capul luı, la început au cuprins tóta Zeta veneţienii, iar maı pe urma la an. 1423, jumetate din Zeta a fost luata de veneţieni de catra despotul sêrb *Ştefan*, dupa carele, în timpul fugireı de turcı a succesoruluı luı, *Iuriŭ Brancovicı*, o parte din cele cucerite de el din nou s'a întors veneţienilor, iar alta parte a fost cucerita de catra voevodul de *Cholm—Ştefan Cosacea.* Maı departe dupa acea tóta Zeta inferióra, situata la pólele munţilor, şı tóte oraşele zetice: Budva, Antivari, Dulcigno, Scutari şi Drivast—au remas în stapânirea veneţienilor, de la cari treptat au trecut la turcı; apoı Zeta superióra sau Muntenegrul actual, a format, sub numirea de voevodat, un stat nou deosebit, de posiţia restaurata a caruea se serveşte actualul principat al Muntenegruluı.

Intemeetorul nouluı stat deosebit a fost *Ştefan Cernoevicı*, numit ast-feliu *Stefaniţa* carele se trage din familia *Iuraşicĭ*, carea familie, dupa Balş, erà ıntaea dupa putere între familiile boereştı, séu acele ale domnilor stapânitorı din Zeta. Profitând de resbel între Ştefan Cosacea şi Veneţienı, şi înclinând catra ultimii, ca parte maı tare, Cernoevicı a fost recunoscut de veneţienı în calitatea de voevod pe carea 'şı-a însuşit-o. şi a fost admis între servii vassalı aı republiceı veneţiene. La început ţéra luı a fost fórte neînsemnata, aflându-se într'un loc al Muntenegruluı actual, cacı tóta Zeta inferióra aparţine Veneţienilor, ıar cea maı mare parte din Zeta superióra erà în stapânirea luı Cosacea. Insa la an. 1455, luând de la Cosacea prin forţa, séu primind prin alte mijlóce, tóte cuceririle de la el, Stefaniţa sau Stefan Cernoevicı erà stapân pe cea maĭ mare parte a Zeteı superióre, şi a murit la an. 1460, recunoscêndu-se a doua óra, ca vasal al veneţienilor la an. 1455. Succesorul luı a fost fiul luı *Ivan Cernoevicĭ.* Ocupând locul parintesc, Ivan a nesocotit dominaţiunea veneţienilor, spre a'şı mari pe socotéla veneţienilor posesiunile sale, şi a reuşit a capata de la dênşii séu tóta, séu o mare parte din Muntenegrul sudic actual, şi parte din litorarul occidental al mareı Adriatice. La an. 1473 el a fost necesitat sa fuga în Italia, spre a scapa de urgia turcilor. La an. 1480 séu 1481, întorcêndu-se din nou în ţara sa, el a zidit în Cetinie, actuala capitala a principatuluı, monastirea cu biserica Maiceı Domnuluı de Loretto, la an. 1485, când a stramutat şi scaunul Mitropolituluı de Zeta din reşedinţa anterióra, adica din monastirea st. Michail, din Zeta muntósa. Succesorul luı Ivan Cernoevicı, decedat la an. 1490, a fost fiul luı *Juriu,* carele la începutul dominaţiuneı sale, pâna la an. 1494, a fost necesitat, asemine a, ca şi parintele seu, sa se ascunda de turcı în Italia, şi carele, între an. 1495—1499, a fost departat de la domnie de *Ştefan,* fratele seu maı mic.

Cu acest Juriu se întrerupe şirul voevoḑilor muntenegrenı, şi dupe

mórtea luı, carea a urmat la an. 1514, micul Stat muntenegrén a fost anexat la Turcia, formând o parte din paşalîcul de Scadar sau Scutari. [1])

Sub dominaţiunea turcésca, Muntenegrul s'a aflat de la începutul secululuı al XVI până la finele secululuı al XVII, sau aprópe doue sute de anı. Atîrnarea de Turcia, dupa cum trebue de presupus, n'a fost în adeveratul sens al cuventuluı, ci semană cu acea semi-independenţa, cu carea se folosesc în timpul de faţă albanejiı din unele parţı muntóse, carı (albanejı) platesc tributul numaı atuncı, când voesc, Sultanuluı, refusând orı-când amestecul guvernuluı turcesc în administraţia lor interna. La finele secululuı al XVII muntenegreniı s'au decis din nou sa'şı întórca deplina libertate, cea ce o parte dintre dênşiı au reuşit s'o capete prin Daniel Petrovicı Niegoch, originar din satul Niegoch, nu departe de Cetinie.. Acest Mitropolit-principe a fost ales la an. 1696, saŭ 1697, când a taet p'un cap pe toţı sêrbiı din Muntenegru, carı s'au turcit şi s'au facut mahometanı, care taere se asémana cu *nóptea st. Bartholomeu* şi *vesperile siciliene*....

Partea din Muntenegru, carea a devenit libera sub mitropolitul-principe Daniel se compunea din urmatórele *nachiĭ* (judeţe) actuale-Catun, Rieca, Leşan, Dupa Daniel au fost urmatoriı suveranĭ, carı, ca şi Daniel, decedat la 11 Ianuariu 1735, erau tot-odata atât mitropoliţı, cât şi principı:

Sabba Petrovicı, nepotul luĭ Daniel, carele a domnit de la an. 1735 până la februar 1782, când a decedat. La an. 1750 el a hirotonit în mitropolit şi primit, ca adjutor în administrare, pe verul seu al doile, Vasile Petrovicı *Plamenatz,* carele a decedat la Petersburg, la an 1766. Tot în acel an s'a ivit în Muntenegru cunoscutul usurpator *Ştefan junior,* carele dicea, ca este Petru al III, imperatorul Rusieı [2]), şi carele, trăind în Muntenegru până la an. 1774 aprópe cu totul 'şı-a însuşit administrarea laica de la Sabba, carele erà slab de caracter.

Petru Petrovicĭ I, sânt, carele a domnit de la an. 1782 până la an. 1830, decedând la 18 Octombre acest an. Sub el s'a anexat la Muntenegru, intre aniı 1792—1796, actualele nachiı muntenegrene: Cernicı, Belopaulicı, Piper, Moracı.

Petru Petrovicı al II, carele a domnit de la 1830 până la 19 Octombre 1851, când a decedat. El este ultimul mitropolit muntenegrén, carele era tot o-data şi principe. Subt el, la an. 1831, s'a anexat la Muntenegru nachia Cuci.

Ca succesor al luı Petru Petrovicı s'a ales nepotul luı *Daniel Petrovicĭ.* El, ne vroind sa primésca monahismul, a reuşit sa primésca consimţimêntul de la adunarea poporuluı, ca pe viitor autoritatea laica sa fie desparţita de cea bisericésca, şi, sub numele de Daniel I, s'a proclamat principe ereditar al Muntenegruluı. El a domnit de la an. 1851 până la 30 Iuliu 1860, când a fost ucis, în Cataro, de un muntegrén. De óre-ce el n'a lasat dupa sine moştenitorı, apoı, con-

[1]) Макуговъ „Русскій Вѣстникъ", Mosqua, 1869, No 7, pag 33—38.

[2]) Petru III a fost nepot al luĭ Petru I cel mare şi bărbat al Ecaterineĭ a II El a fost pe tron numaĭ 6 lunĭ (1761—1762), şi ucis la Oranienbaum, lângă Petersburg, în Iuniu 1762. din ordinul Ecaterineĭ a II....

form voinţeĭ luı, s'a ales, ca moştenitor al luĭ, *Nicolae,* fiul luı Mirco Petrovicı, fratele luı Daniel Petrovicı. şi principele Nıcola Niceta) domneşte şi în timpul de faţa în micul stat al Muntenegruluı, fiind bine instruit şi educat la Paris, ıar copiii luı au studiat la Petersburg. . .

Christianismul a fost propagat în ţerile serbice de st. Apostol *Tit*, a caruea memorie biserica ortodoxa o serbéza la 25 August st. v. [1], şi careie, dupe legendele sêrbe, a zidit biserica st Apostolı Petru şi Paul din oraşul *Rasa*, sau Raşca, în apropiere de Novi Bazar unde a existat scaun episcopal înainte de st. *Sabba,* primul arhiepiscop sêrb, nu maı tarḑiu de seculul al XI dupa Christ. [2])

Eparhia de Zeta 'şı-a primit numirea de la vechea provincie Zeta sau Dioclea, actualuı Muntenegru. Scaunul episcopal se află în monastirea st. Mihail, carea monastire se află pe malul oriental al golfuluı de Cataro, în actuala provincie austriaca Bocco-di Cataro. Se ḑice, ca acésta monastire a fost zidita de *Ştefan,* primul rege sêrb încoronat. Dın episcopii de Zeta maı însemnaţı sunt: *Ilarion*, hirotonit de st. Sabba, arhiepiscop sêrb, *Neofit*, mençionat la an, 1262, carele a pastorit un timp îndelungat, *Eustatiu,* fost episcop dupe an. 1264, şi, în urma, sub numele Eustatiu I, arhiepiscop al tóteı Sêrbiı,—*Ioan* fost sub *Milutin,* în administrarea arhiepiscopuluı Eustatiu al II. [3])

Dupĕ ridicarea arhiepiscopieı sêrbe la rangul de patriarhie, sub Ştefan Duşan, eparhia de Zeta, ımpreuna cu vr'o câte-va alte eparhiı, a primit titlul de mitropolie. Scaunul episcopilor-mitropoliţilor zeticı pâna la an. 1485 a fost în monastirea st. Mihail aprópe de oraşul Cataro, ıar în acest an s'a stramutat de Ivan Cernoevicı în monastirea Maicei Domnuluı de Loreto din Cetinie. [4])

Şirul Episcopilor-mitropoliţilor zeticı, cu începere de la seculul al XIV, remâne d'o cam data absolut necunoscut pâna la jumetatea a doua din seculul al XV. La an. 1485 mitropolit zetic a fost *Visarion*, mençionat în maı multe documente istorice. Intre an. 1493—1512 a fost mitropolit zetic *Vavila*, probabil urmaş al luı Visarion, mençionat asemenea în maı multe acte. Istoricii Muntenegrenı nu sunt d'acord în privinţa numeruluı şi ordineı Ierarhilor muntenegrenı dupe Vavila pâna la Daniel Petrovicı Niegoch. In unele acte se menţionéza urmatorii ierarhı muntenegrenı între an. 1550—1696: Macariu Corenicı, Benjamin [5]), Pachomiu, Rubim, Rufin, Mardariu, Rufin Bolievicı, Visarion, Sabba din Otinicı. [6]). . .

[1]) A. Суворинъ „Русскiи Календарь", Petersburg, 1887, pag. 32.

[2]] Ристигъ, „Деганскie споменицы", Belgrad, *1864*, pag. 3, *34*.

[3]] Mikloschich. „Monumenta Serbica", pag. 17 60.

[4]] E. E. Голудинскiй „Краткiй очеркъ православн. Церквеи.. ", Mosqua, 187*1*, pag. 60*1*, *60*'. Acéstă carte carea în româneşte se traduce „Scurtă privire asupra istoriĭ bisericilor ortodoxe. bul ară, sêrbă şi română", a fost laudata la timp de P. S. *Melchisedec* Ştefănescu, episcop al Dunareĭ de-Jos, acum al Romanuluĭ. Ea a provocat o scriere a arhimandrituluĭ *Genadiŭ* Enăcénu actual Episcop al Rômniculuĭ „Creştinismul în Daciĭ şi creştinarea românilo ". Partea, privitóre la românĭ, a fost tradusă în romaneşte de Joan *Caracicovénu,* decedat advocat din Iaşĭ. Un exemplar din acéstă scriere s'a dăruit sub-semnatuluĭ de autor, d. Eug. Eusing. Holubinsky. la Mosqua, la 5 Iuniu 1885. M'am folosit mult cu acéstă carte în acest articol. . .

[5]] „Србско-далмат. Магаз", *1854*, pag. *40*.

[6]] „Rad". Agram, I, 179.

In an. 1485 Mitropolitul Visarion avea sub jurisdicţiunea sa pe episcopul Vavila. [1]) La an. 1551 se menţionéza episcopul *Romul*, pendent de mitropolitul zetic. [2]) Unde se afla reşedinţa acestor episcopi nu se póte spune nimic pozitiv; póte în mŏnastirea st. Nicolae din Vranja, pe insula lacului Scadar (Scutari), unde uniĭ presupun, fără temeiu, a fi scaunul chiar mitropolitan până la strămutarea luĭ la Cetinie.

Nu este cunoscut, când anume, în seculul al XVI, ierarhiĭ muntenegreni din mitropoliţi s'au facut din nou episcopí. Dînşiĭ se numeau episcopi până la Sabba Petrovici sau cel puţin până la Daniel Petrovici.. Visarion, carele a fost pe la finele seculuı al XV, şi la începutul secoluluĭ al XVI, se numeşte mitropolit, [3]) iar Rubim, în an. 1608 şi 1609, se numeşte episcop, şi *Chrysanth*, partriarh de Ierusalim, carele a scris catalogul scaunelor ierarhice în primii anĭ aĭ secolului al XVIII, numeşte pe ierarhii muntenegrenĭ episcopi [4]). Ierarhiĭ zeticĭ se numeau aĭ Muntenegruluĭ tot în seculul al XVI, şi anume mençionatul Visarion sĕ numeşte zetic, ĭar mençionatul Rubim se numeşte al Muntenegrului şi litoralului... [5])

Istoria Muntenegrului din seculii XIV—XVII este destul de întunecata, caci mai tóte actele scrise, relative la Muntenegru din acel timp, se contradic între ele, şi mulţi se bazéza pe tradiţiile muntenegrene, cari par a fi mai favorabile, cel puţin dupre studiile înveţaţilor: Milacovici, E. Covalevsky, A. *Popov* Macuşev Şafaric, Vilkinson, *Holubinsky*, Dragovici, Saccinsky, Sanudo, Mitropolitului Petru al Muntenegrului.

Cu începere de la Daniel Petrovicĭ Niegoch şi până la Petru Petrovici al II inclusiv, ierarhii Muntenegreni erau tot odata şi principi stapânitori ai micului popor muntenegrén. Din acésta causa denşii purtau un costum, neusitat pentru biserica ortodoxa; denşii nu numai se îngrijeau de administrarea laica a ţerei ci inca se transformau din malţi prelaţi în ostaşi, conducend în persóna poporul în neîntreruptele luĭ resbóe crîncene contra turcilor; ierarhii muntenegreni în genere purtau costumul civil, şi îmbracau pe cel clerical numai când intrau in biserica, dupe cum acésta este fórte bine cunoscut dupa descrierile inter sante ale mai multor înveţaţi europeni, mai ales italieni, francezi, germani, sêrbi, ruşi...; portretul mitropolitului Muntenegrén Petru Petrovici al II în costum civil se póte videa în mai multe carţi importante despre Muntenegru... [6])

Din suveranii-Mitropoliţi muntenegreni cel mai renumit póte a fost Vasile Petrovici Niegoş, sub care Muntenegru, în an. 1750—

[1]] Micloşicĭ. „Monumenta Serbica", pag. *533*.
[2]] Србско-далмат, Магаз", 1854, pag. *33*.
[3]] „Толстовъ Старопегатн. книги", *No. 4*.
[4]] „Rad", Agr m, I, *1i8*, *179*.
[5]] Е. Е. Голубинскiи. „Краткiй Очеркъ исторiи Православн. Церквей..", Mosqua, *1871*, pag. *602—603*. Dl- E E Holubinsky, renumit profesor de *Istoria* bisericésca la Facultatea Teologică din Mosqua, a fost prin România, Bucovina, Transilvania la an. şi 1870. La a . *1817 1878* a ajutat onor. d. Gr. G. *Tocilescu* la cercetarea manuscriptelor luĭ *Dimitrie Cantemir*, Domnul Moldavieĭ, la Mosqua. Acele manuscripte le-a publicat d. Tocilescu în Bucureştĭ..
[6]] Lindau. „Dalmatien und Montenegro", Leipzig, *1849*.

1766, s'a afirmat mai mult, ca ori-când. El a avut relaţiuni fórte însemnate cu Rusia, republica Veneţiana, a batut crunt în mai multe rînduri pe turci, a compus istoria pe larg şi pe scurt a Muntenegrului. [1]) Despre acest însemnat barbat a scris nu de mult un op important d. Marcu *Dragović*, actual secretar general al ministerului afacerilor streine din Muntenegru, licenţiat în teologie de la facultatea teologica din Petersburg, şi acest op al seu l'a tipărit în ruseşte la an. 1882, [2]) iar în sêrbeşte cu mai multe suplimente, la 1884 în Cetinie, din cari se vede, ce rol important a jucat acest barbat, şi ce servi·ii a adus el ortodoxiei şi Muntenegrului. în timpuri fórte grele. [3])...

In primele ḑile ale lunei Iuniu an 1863 a sosit la Mosqua, venind din Petersburg, dupe hirotonie în mitropolit, noul mitropolit de Muntenegru-*Ilarion*. El a fost întimpinat şi fórte bine tractat, în timp de vre-o câte-va ḑile, de vicarii Mitropolitului de Mosqua, *Filaret*. Drozdov († 1867), anume *Leonid* Crasnopevcov, episcop de Dmitrov, şi *Sabba* Ti·homirov, episcop de Mojaisc. Ultimul, actual arhiepiscop de Twer, renumit arheolog, şi cel mai înveţat prelat rus în timpul de faţa fiind atunci (an. 1863) în renumita vestmêntarie patriarhala din Mosqua, unde a fost superior mai înainte 1850—1859), a aretat tóte objectele importante, pe cari le-a admirat Mitropolitul Ilarion, carele a visitat tot, ce este important în Mosqua, şi laura St. Sergiu, aprópe de Mosqua... Drept recunoştinţa, guvernul Muntenegrean a decorat pe Mitropolitul Filaret şi episcopul Leonid cu ordinul St. Daniel I în gradele I şi II...[4]), iar I. P. S. Sabba în grad. I mai p urmă... [5]).

Ilarion, Mitropolitul Muntenegrului, a decedat în Noembre anul 1881, în Cetinie: în timpul îndelungat al arhipastoriei sale, el a facut fórte mult pentru biserica ortodoxa din Muntenegru, pentru instrucţiunea şi propaşirea ţerei în tóte privinţele; a compus şi vr'o câte-va scrieri, în limba sêrba, în cari combatea propaganda Iesuţilor, cari în timpul lui se întroduceau în Muntenegru; mórte lui a fost regretata ds tóta lumea sêrba ortodoxa...

Dupe Ilarion a fost Mitropolit în Muntenegru amicul nedespartit al lui, I. P. S. *Visarion Liubişa*. Visarion se tragea din cunoscuta familie Paştrovici; el s'a nascut la 14 Iauuariu 1823 în satul st. Ştefan, aprópe de Budva, în Dalmaţia, a studiat mai înteiu

[1]] „Чтенiѣ въ Обществѣ исторiи древностей Россiискихъ", Mosqua, *1860*, cartea 2.

[2]] „Христианское Чтенiе", Petersburg, *1882*.

[3]) „Протоколы засѣданiй совѣта с. петребургск, духовн. акад", 185' 6, pag. 169 172.

[4]] Сава, епускопъ Харбковскiй, „Воспоминанiя о Леонудѣ...", Charcov. 1877 pag. 118. 119. 248—251.

[5]] „Составъ Синода", Petersburg, *1887*, pag. 20. Acéstă carte, carea se traduce în românește „Compunerea St. Sinod administrator al tuturor Rusiilor și a ierarhiei ruse", apare în fie-care an, de la *1721*, cand s'a înfiinţat sinodul permanent rus, sub Petru cel Mare (*1682—1725*), precum apare în fie-care an. „Almanach de Gota" de 125 anĭ .. Din acéstă carte rusă, edițiune oficiala, se vede, că de la 1883 nu maĭ sunt membri aĭ Sinoduluĭ Rus de cât înalțĭ prelațĭ: Mitropoliții, exarhiĭ, arhiepiscopiĭ, episcopiĭ, pe când înainte erau și membri din clerul miréu, și d'aceea sinodul rus erà considerat de mulţi de anti—canonic. Acum însă este canonic, ca și cel român din Bucureștĭ...

în orașul Sebenic, și și-a terminat studiile în seminariul ortodox din Zara. In Ianuariu 1844 el a fost hirotonit în ieromonah al monastirei „Prascovitza“, din Bocca-di-Cataro, unde a fost și profesor. Din acésta monastire el în curênd a trecut în mônastirea St. Saba, unde înveța pe monahii tineri, și d'aci s'a facut cunoscut prin tot literarul Dalmațian. La 1858 Visarion, dupa cererea locuitorilor orașului Pereștani s'a mutat în acest oraș, unde a fost și profesor. La 1867 s'a mutat în Cetinie, unde, la 24 Mart. 1868, a fost ridicat la rangul de arhimandrit, și numit superior al mônastirei „Morace“, de catra Ilarion, Mitropolit de Muntenegru, carele a constatat in Visarion un demn servitor al Bisericei. La 1869 arhimandritul Visarion s'a numit profesor și apoi director al seminariului din Cetinie, unde a remas pâna la an. 1875, cand s'a numit confesor al armatei muntenegrene, carea se lupta în Herzegovina. La 8 Septembre 1878—Naşterea Maicei Domnului, carei serbatóre este dedicata biserica catedrala din Cetinie— arhimandritul Visarion a fost hirotonit în înalta trepta de episcop de Zacholm și Rașca de catra Ilarion, mitropolit de Muntenegru, împreuna cu Gherasim Petranovici, episcop de Cataro, și atunci a ocupat scaunul acestei episcopii. aflator in orașul Ostrog. Aprópe dupa un an dupa mórtea mitropolitului Ilarion, episcopul Visarion, dupa alegere și confirmare de catra principele de Muntenegru, la 6 Noembre 1872, s'a ridicat la rangul de Mitropolit de Muntenegru, oficiând prima óra serviciul divin, ca Mitropolit de Muntenegru, în catedrala din Cetinie, la 20 Noembre 1882. El purtà titlul de Mitropolit al Muntenegrului și Berdului, exarch al sfinţitului scaun patriarhal din *Ipec*. Mitropolitul Visarion n'a pastorit mult timp biserica Muntenegréna, caci la 14 april 1884 nemilósa mórte l-a rapit, fiind în etate de 61 ani. Visarion a atras o atenţiune deosibita asupra instrucţiunei clerului muntenegrén, a lovit fara cruţare în *simone* și alte viţii învechite, a organisat pe base canonice *parohiile* bisericești, ingrijindu-se mult pentru îmbunataţirea starei materiale a clerului mirén, ast-feliu ca un preot sa n'aiba maĭ puţin de 800 familii... Un timp óre-care mitropolitul Visarion a fost *Ministru de Instrucţiune*, și serviciile aduse de el, bisericei și instrucţiunei, sunt fórte însemnate... La înmormêntarea lui au asistat un public fórte numeros; discursuri au pronunţat: economul Mitzor din Cataro, și arhimandritul Mitrofan Ban. . . [1]).

In timpul de faţa Mitropolit al Muntenegrului este I. P. S *Mi-*

[1]] „Востокъ“, Mosqua 1884. NN. *294—297*, pag. 145—*146*. Ca Mitropolitul Visarion a fost ministru—acésta nu este ceva neobĭcĭnuit în biserica ortodox . *Filaret* Romanov, patr arh de Mosqua, a fost ajdutor al țaruluĭ Mihail Te dorovicĭ (1613—*1645*) ; *Nicon*, patriarh de Mosqua, a fost adju or al țaruluĭ Alexiŭ Mihailovi ĭ (*1645—1* 7]; st. *Saba*, arhiep scop sêrb. fiu de rege, conducea și afacerile de stat; *Clement*, actual Mitropolit de Têrnova, a fost, în aniĭ trecuțĭ, prim-ministru bulgar ; P. S. *Melchisedec* Ștefănescu, actualul erudit episcop de Roman, a fost ministru de Culte în Mo dova subt principele Alexandru Cuza, la 1*861*; Mitropoliții Moldavieĭ și Valahieĭ mult timp au fost presidențĭ aĭ divanurilor țerilor ; în timpul de față, Mitropoliții și Episcopiĭ eparhioțĭ din România sûnt senatorĭ de drept. . . Acésta este spre onórea și întarirea bisericeĭ, carea ar trebui sa aĭba încă maĭ multe drepturĭ !

trofan Ban. Acesta este un barbat bine instruit, moral. s'a afirmat în ultimul resboiu turco-muntenegrén, unde şi-a aratat barbaţia şi bravura în lupta cu Mehmet-Ali paşa, carele, cu o armata de 30,000 şi artilerie puternică, a atacat monastirea „Morace", unde Mitrofan Ban erà superior. Pentru acésta fapta el a fost decorat de principele Nicolae cu ordinul st. Daniel cl. 3. . .

La 6 April 1885, în biserica catedrala din Petersburg „st. Isaakiu", s'a oficiat hirotonia arhimandritului Mitrofan Ban, locoţiitor de Mitropolit de Muntenegru, în trépta de arhiepiscop de Cetinie, Mitropolit de Muntenegru. Hirotonia a fost oficiata de : *Isidor* (Nicolsky), mitropolit de Petersburg, *Sabba* (Tichomirov), arhiepiscop de Twer, *Palladiu* (Hankevici), episcop de Tambov (acum arhiepiscop de Volînia); *Serapion,* episcop de Ecaterinoslav,—*Arseniu* (Briantzev), episcop de Ladoga (acum episcop de Riga),—*Sergiŭ* (Serafimov), episcop de Vîborg (acum episcop de Viatca), în presenţa familiei imperiale, a înalţilor demnitari şi unui public forte numeros, atunci fiind aniversarea a 1000 de ani de la mórtea st. *Methodiu,* arhiepiscop al Moraviei. apostol al slavilor... [1])

Inainte d'a pleca la hirotonie, Mitrofan Ban s'a adresat catra clerul muntenegrén cu o pastorala spre a serba jubileul de 1000 ani de la mórtea arhiepiscopului Methodiu, originar grec din Tesalonic, Macedonia. Acest jubileu s'a serbat in tóte ţerile, unde locuesc slavii; în Dalmaţia episcopul *Ştefan* Cnejevici al Zarei. *Gerasim* Petranovici, episcop de Cataro, ambii pendenţi de I. P. S. *Silvestru* Morariu, Mitropolit al Bucovinei şi Dalmaţiei, precum şi *Theophan* Ivcovici. episcop de Gorno-Carlovetz, în Sêrbia Austriaca, aseminea au serbat acest jubileu ; numai *German* Angelici, patriarh-mitropolit sêrb de Carlovitz. spre a nu supara pe Unguri, n'a serbat şi a interdis episcopilor, aflaţi sub jurisdicţia lui, d'a serba. . . [2])

Discursul arhimandritului din Ostrog, Mitrofan Ban, pronunţat la 6 Apriil 1885, în Biserica Cattedrala din Petersburg, cu ocasiunea hirotoniei sale în trépta de arhiepiscp de Cetinie. Mitropolit de Muntenegru, presentând mult interes şi pentru relaţiunile directe ale bisericilor autocefale ortodoxe între ele, s'a publicat în mai multe ziare şi reviste. . . [3])

Mitrofan Mitropolitul Munntenegrului, s'a adresat cătra tot clerul, supus lui, cu o pastorala, prin carea-l învita sa nu mai ţina icóne, cumparate de la unguri, poloni, croaţĭ—catolici, caci nu sunt conforme cu canónele şi regulele, admise de biserica ortodoxa de resarit. . . [4])

Este vorba d'a se infiinţa în Mosqua un metoch al bisericei ortodoxe din Muntenegru, dupa exemplul patriarhatelor din Constantinopol, Alexandria, Antiochia, Ierusalem, mitropoliei sêrbe din Belgrad. Se presupune a se înfiinţa acel metoch pe lânga biserica

[1]) Acolo a asistat atuncĭ şi subsemnatul fiind bursier al Ministerului Instrucţiuneĭ al Românieĭ la Universitatea din Petersburg timp de 2 anĭ (1 Octombre 1883 —1 Octombre 1885].

[2]) „Востокъ", Mosqua, 1885. *No.* 315. pag. 293.

[3]) „Востокъ", Mosqua, *1885, No. 317*, pag. 309—310.

[4]) „Востокъ", Mosqua, *1885, No 333*, pag 435—436.

st. Trifon din Mosqua, unde s'a daruit o particică din reliquiile st. Trifon de catra st. Petru I Niegoş, principe-mitropolit de Muntenegru... Ma nimerit ar fi sa se înfiinţeze metochul pe lânga biserica cu patronul „sânţii de Cernigov", pentru ca ultima biserica n'are parohie şi este în centrul oraşului, pe când prima este la capetul oraşului, şi nu póte aduce nici un venit... [1])

In anul 1886 în Biserica ortodoxa din principatul *Muntenegru*, carea s'a aflat în cele mai bune relaţiuni cu tóte bisericile ortodoxe, s'a întêmplat un fapt, carea a surprius pe bisericile ortodoxe, Acesta este încheerea unui concordat cu Papa Romei, prin care biserica Papala este recunoscuta în mod legal în Muntenegru, asigurându i-se tóte drepturile şi preroragativele ei. Până acum înca nu sûnt bine cunoscute causele şi motivele acestui pas, facut de guvernul mutenegrén.... Biserica din Muntenegru este fórte saraca precum în genere şi tóta ţara, acolo exista un singur seminariu, de unde tinerii distinşi întra, pentru continuarea instrucţiunei superióre teologice în facultaţile teologice ortodoxe... atât clerul cât şi mai multe stabilimente de cultura (şcóle, bibliotecĭ, musee, arhive etc), se întreţin mai mult de guvernul rus... Actualul Mitropolit al Muntenegrului, Mitrofan. are mult zel pentru biserica ortodoxa, dar este paralisat în lucrarile sale din mai multe împrejurari... [2]) Actualul Mitropolit al Muntenegrului, Mitrofan Ban, împreuna cu Saba Casanovici, Mitropolit al Bosniei, Procopiu Ivaşcovici, decedat patriarh-mitropolit de Carlovitz, Michail Iovanovici, fost Mitropolit de Belgrad, a edat mai multe scrieri, în cari cu multe argumente puternice susţinea biserica ortodoxa, combatând propaganda iesuitica etc... [3])

Monseniorul Luigi *Galimberti*, arhiepiscop de Nicea, nunţiŭ apostolic papai în Viena, acreditat la 8 Iuniu st. n. 1887, [4]) s'a adresat catra Episcopul de Litomeritz (in Bohemia) cu urmatórea scrisóre în limba latina în questiunea serviciului divin în limba slavona : „Clemenţei vóstre episcopale este deja cunoscut, ca întru tot prea sântul scaun a permis catolicilor din principatul Muntenegrului usul aşa numitei limbei paleo-slave în serviciul divin. Principele Muntenegrului a cerut la întru tot prea sântul scaun acésta concesiune în acel timp, când era vorba despre concordatul cu papa. Dar atunci s'a constat a fi mai nimerit d'a judeca acésta dorinţa dejà dupa încheerea acestui concordat. Dupa încheerea favorabila a acestui concordat, dupa un şir întreg de concesiuni în folosul religiunei catolice şi dupa acea, când principele a luat asupra sa îngrijirea despre dotaţiunile eclesiastice, s'a recunoscut a fi oportun d'a lua în cercetare cererea principelui. Congregaţiunea cardinalilor, caria s'a transmis acesta afacere, a credut de necesar a ceda dorinţei principelui în privinţa întroducerei limbeĭ

[1]) „Востокъ", Mosqua, 1884, No. 298—299, pag. 163.

[2]) „Biserica Ortodoxa Româna", Bucureştĭ an. X. No. 15, pag. 1249 — 1250

[3]) „Biserica Ortodoxă Română", Bucureştĭ, an. XI, No. 7, pag. 666—66.

[4]) „Almanach de Gotha", 1838, pag. 583. Acéstă ediţiune oficială, pe carea mi-o procur obligator, de când sum interpret la Ministerul afacerilor străine din Bucureştĭ, este cea maĭ exacta carte pentru statistcia internaţională. D'acea o citez fórte des în articulele mele.

slavone (în serviciul divin]; şi cu atât maĭ mult, ca acesta s'a susţinut, prin rugămintele cele maĭ ferbinte, de catra arhiepiscopul de Antivari. Clemenţa vóstra episcopala d'aci puteţĭ constata, ca în acest cas—în privinţa întroducereĭ limbeĭ slavone în serviciul divin latin—a dominat un acord deplin între autoritatea bisericésca şi laica. Cu acésta ocasiune nu trebue de perdut din vedere, ca aci de loc n'a fost vòrba despre o noua concesiune, ci despre recunóşterea vechiuluĭ concordat, dupa cum acésta reesa din constituţiunile apostolice ale luĭ Nicolae I, Adrian al II, Ioan al VIII, şi Benedict al XIV. Aseminea trebue de luat în consideraţiune şi acea, ca aci a fost vorba nu despre límba naţionala, ci limba liturgica, carea deja fórte de mult a fost admisa în serviciul divin de catra scaunul întru tot prea sânt. Dar, de óre-ce acésta este o afacere fórte importanta, apoĭ scaunul întru tot prea sânt a dat de ştire arhiepiscopuluĭ de Antivari, ca acésta limba paleo-slava nu póte fi admisa în diocesa luĭ pâna atuncĭ, când se vor cerceta, de catra scaunul întru tot prea sànt, tóte carţile serviciuluĭ divin, scrise în acésta limba, şi pâna când ele se vor recunóşte de permise. Din tóte cele expuse maĭ sus clemenţa vóstra episcopala puteţĭ fórte lesne sa ve convingeţĭ, cum-ca din concesiunea, facuta arhiepiscopuluĭ de Antivari, nu se póte trage nicĭ o conclusiune în folosul celor-l-alţĭ slavĭ, aflatorĭ afara de principatul Munteneguluĭ. Din contra, aci exista motive cu totul contrare. Clemenţa vóstra episcopala d'acea trebue sa interḑica orĭ-ce cererĭ d'aseminea natura din partea slavilor, aflatorĭ sub jurisdicţiunea vóstra, ca nu cum-va ele sa ajunga la scaunul întru tot prea sânt. Ast-feliu de cererĭ, din causa lipseĭ de analogie între diocesa de Antivari şi diocesele din Imperiul Austo-Ungar, întru tot prea sântul scaun nu le póte, în nicĭ un cas, lua în consideraţiune. D'acea se acorda înţelepciuneĭ clemenţeĭ vóstre episcopale dreptul d'a împedica orĭ-ce aspiraţiune d'aseminea natura, maĭ ales când ḑiarele catolice vor susţinea pe credincioşĭ, spre a ajunge la aseminea concesiune. . . [1])

Arhiepiscopul catolic Milincovicĭ a sosit în Cetinie. Fiind-ca în calea luĭ, între Bucovitza şi Baitza, erà multa zapada, ast-fel ca nu era putinţa sa mérga calare, apoĭ a mers o distanţa óre-care pe jos. A fost întîmpinat de Mitrofan, Mitropolitul ortodox muntenegrén, în persóna la uşa bisericeĭ catedrale din Cetinie, trimiţêndu-ĭ înainte cupeul seu la Baitza cu protodiaconul seu Radicevicĭ. Arhiepiscopul catolic, a intrat, împreuna cu Mitropolitul ortodox, în biserica, unde s'a pus în genuchĭ şi s'a rugat. La 16 Ianuariu arhiepiscopul Milincovicĭ a depus, în oraşul Rieca, în limba sêrba, juramêntul pentru devotament, în presenţa principeluĭ Nicolae şi autoritaţilor, dupa aceea a sarutat mâna principeluĭ, şi ultimul a sarutat crucea. [2])

Arhiepiscopul catolic de Muntenegru, Milincovicĭ, pare a fi în înrudire cu d. Colonel, cavaler, Th. *Milincovicĭ*, ministru-resident al Austro-Ungarieĭ în Cetinie, acreditat la 7 Octombre st. n. 1883.. [3]].

[1]) „Извѣст, С. Петерб. Слав. Благотв Общз". Petersburg, 1887, *No.* 10, pag. 509—5 0

[2] „Церковный Вѣстникъ", Petersbu g *1887*, *No.* 7, pag. 1*35*.

[3]] „Almanach de Gotha", *1888*, pag. *876*.

Permisiunea, acordata de catre Leon XIII, Papa Romei, catolicilor din Muntenegru, pentru a oficia serviciul divin în limba slavonă, în locul celei latine, nu bucura pe slavii ortodoxi; din contra, îi îngrijeşte fórte mult... [1].

Guvernul Muntenegrén a încheiat cu curia romana, în anul 1886 un concordat, spre a regula afacerile bisericeşti şi raporturile supuşilor sei de rit latin în acea parte a Muntenegrului, carea a fost anexata, dupa tractatul din Berlin, din 1878, la Muntenegru de la Turcia, în carea parte, afara de vr-o câte-va mii de sêrbi şi albanezi ortodoxi, traesc 15,000 sârbi, albaneji, italieni de rit latin. In putcrea concordatului încheiat s'a înfiinţat în Bar (Antivari] o arhiepiscopie catolica muntenegréna, pendenta direct de papa în privinţa afacerilor curat bisericeşti. şi de guvernul muntenegrén în afacerile civile, politice. Arbiepiscopul, primeşte un salar de 5,000 fr. anual. Clerul catolic are aceleaşi drepturi şi prerogative, ca şi clerul ortodox sêrb din Muntenegru, avênd parohii şi şcoli întreţinute din fiscul princiar... Acésta bucura pe mulţi slavi ortodoxi, din partidul panslavist, cari spera, ca, prin permisiunea slavilor catolici d'a oficia serviciul divin în limba slavona, toţi slavii catolici vor parasi catolicismul, desvoltându-li se conştiinţa de *slavism,* acésta parere fiind cu ardóre susţinuta mai ales de d. Rovinsky, carele a trait mulţi ani în Muntenegru.... dar cu acésta parere de loc nu se împaca revistele şi diarele bisericeşti ortodoxe, cari nu fac politica, ci ştiinţa... [2])

Aprópe tóte diarele şi revistele slave din Polonia, Bohemia, Croaţia, susţin sus şi tare, ca guvernul Muntenegrén, în capul caruea este cunoscutul erou, principele Nicolae, educat în Paris, a facut un mare act de prudenţa, încheind cu Leon al XIII, papa Romei, un concordat, prin care se acorda drepturi egale catolicilor din Muntenegru, ca şi ortodoxilor.... ca papa permiţênd slavilor catolici serviciul divin în limba slavona, merge pe caile papilor Adrian al II şi Ioan al VIII... Mai ales *Strossmayer,* cunoscutul episcop de Djacovar, croat-catolic zelos, dice, ca d'acum înainte nu'şi mai pot avea locul acele stavile, cari erau între slavii ortodoxi-ruşi, sêrbi, bulgari,—şi între slavii catolici-poloni, bohemi, croaţi, caci toţi vor avea în serviciul divin limba paleo-slava a st. Cyril şi Methodiu, cari au lucrat în Roma şi Moravia, unde acum sunt catolici... Viitorul va proba, daca se va realisa dorinţa slavilor catolici. Slavii ortodoxii însa nu spera mult cine de la concordatul guvernului muntenegrén cu papa... [3])

In an. 1886, şi mai ales 1887, se discută viu questiunea despre

[1]) „Церковный Вѣстникъ", Petersburg 1887, *No.* 19, pag. 324—325

[2]) „Церковный Вѣстникъ", Petersburg, *1887,* No. 2*1,* pag 355—357. Biserica creştina, bazându-se pe st. Scriptură, are, ca scop principal, aducerea omenireĭ la mântuire pe calea adeveruluĭ, bineluĭ, frumosuluĭ. Iisus Christos declară în mod categoric *„Căutaţi maĭ întĕiu împĕrăţia luĭ Dumnedeŭ şi dreptatea Lui, şi tóte se vor adauga voî"* (Evang. Mat., cap *6,* vers. *33*]. Apost. *P*aul dice, că întru Christ, *nu este nici elen, nicĭ Iudeu, nici barbar, nicĭ scith, liber saŭ sclav, circumscris; nicĭ necircumscris, ci Christ, tóte şi în tóte".* [Epistola cătră Coloseni. cap. 1, vers 1*1)* Cu tóte aceste biserica creştină, prin uniĭ representanţĭ aĭ seĭ nu urméză acestor povețuiri, ceia ce este lucru trist*!*

[3]) „Церковный Вѣстникъ", Petersburg, 1887, *No.* 22. pag. 373—375.

ridicarea mitropoliei din Belgrad la rangul de patriarhat, şi despre casatoria a doua a preoţilor... Ridicarea la rangul de patriarhat nu este oportuna, nici pentru Serbia, nici pentru Muntenegru, nici Rusia, nici pairiarhatul de Constantinopol, caci titlul patriarhului sêrb nu póte fi de cât cel de *Ipec*, dar prin acésta s'ar desvalora pretinsul patriarhat sêrb din *Carlovetz*...; chiar regele Milan al Serbiei, a declarat ca nu este acum oportun d'a suleva questiunea ridicarei mitropoliei sêrbeşti la rangul de patriarhat, care titlu il însuşesc 3 representanţi ai bisericilor sêrbeşti: din Carlovetz, Belgrad, Cetinie, chiar şi Mitropolitul din Seraev (Bosnia), carele aseminea voeşte a fi autocefal... Casatoria a doua a preoţilor nu póte ajunge le nici un resultat, caci bisericile din Constantinopol, Petersburg şi altele autocefale nici nu voesc sa discute aseminea questiune de loc... [1])

Invețatul arhimandrit Dr. Nicodem, *Milaş,* profesor de dreptul canonic şi istoria bisericésca ls Institutul Theologic din Zara, se ocupa mult cu felurite questiuni caonice, mai ales privitóre la bisericile ortodoxe sêrbe. El c publicat dupa textul gree canónele apostolice, ale sinódelor ecumenice şi locale, ale sf. parinţi, cu comentariile canoniştilor Balsamou, Zonara, Aristin în limba sêrba; comentéza felurite legi politico-ecclesiastice, dupa cari se administra biserica sêrba în vechime. şi se administréza acum în Serbia libera, Muntenegru, Bosnia şi Herzegovina, patriarhatul de Carlovetz... Scricrile par. Nicodem Milaş sunt fórte sciinţifice, dupa cum acésta o constata cunoscuţi barbaţi de ştiinţa... [2]].

Biserica ortodoxa din principatul Muntenegru este *autocefală.* Despre acésta autocefalie se póte spune urmatórele, ca fapte istorice. Primul prelat, sau Mitropolit al Muntenegrului, se sprijina cu religiositate pe patriarhatul de Ipec. In anul 1754 vechiul patriarhat de Ipec, carele, dupa unii scriitori bisericeşti, îşi are origina deja în seculul al XII dupa Christ, cuprindea 14 diocese, între cari şi cea a Muntenegrului Daniel Petrovici, carele a fost ales mitropolit al Muntenegrului la 1697, a fost hirotonit la Carlovetz, de refugiatul patriarh sêrb, pe când nepotul seu, carele l'a succedat la 1737, a fost hirotonit la Ipec, precum şi Vasile, carele l-a înlocuit. Acest din urma a primit de la patriarhul sêrb titlul de exarh. El se întitula: „Smeritul Mitropolit de Muntenegru, de Scutary şi exarh al scaunului patriarhal al Serbiei“. Petru I, numit şi sânt de muntenegreni, a fost hirotonit la Carlovetz, iar succesorul seu, Petru al II, a fost hirotonit la Petersburg. Nepotul seu se laiciza. Dar ţara avea necesitate de episcop, şi acest episcop s'a hirotonit la Belgrad. Din acésta adunatură de fapte, din aceste oscilaţiuni între Carlovetz, Ipec, Petersburg, Belgrad, ce sa póte conchide din punctul de vedere ierarhic? Sa notam dar, ca faptul hirotoniei nu cuprinde în sine o jurisdicţiune.

---

[1]) „Fóea diecesană“, Caransebeş. *1887*, No. 44, pag. 3—4.

[2]] *Eusebiŭ Popovicĭ*, „Fântânile şi codicii dreptuluĭ bisericesc ortodox“, Cernăuţĭ, *1886*, pag. *89*—90. Acéstă scriere importantă, din carea un exemplar mi s'a dăruit, în Dechembre *1886*, în Bucureştĭ, de P. S. *Genadiŭ* Enăcénu, actual episcop al Rômniculuĭ, 'mĭ adjuta mult. D'acea, acéstă scriere este citata de mine de maĭ multe orĭ...

Este un serviciu, ce-şĭ fac bisericile în comuniune. Ast-fel, sunt vr'o câţı va anı, un episcop rus s'a hirotonit la Atena. Muntenegru neavênd mulţı episcopı, era necesitate, ca ierarhii muntenegrenĭ sa se duca aiurea, spre a se hirotoni Acésta ţară mica pare, cercetând lucrurile cu mai deameruntul, ca a voit a evità de a stabili o legatura. In realitate biserica muntenegrénă a devenit independenţa, autocefala, la an. 1765. In fine, muntenegrenii au declarat înşişĭ în o scrisóre, discutata în dieta generala din 3 Iuliu 1804, şi data trimesului rus, Ivelici, cum-ca biserica lor este autocefala. Acest document a fost publicat de Vaelici, şi reprodus de Delarue. „Scaunul de Ipec,—se dice acolo, — remâne vacant până asta-dı, şi, prin urmare, episcopul nostru a remas independent“. [1]

Până acum sunt 3 biserici autocefale ortodoxe sêrbe: în Belgrad (regatul Serbiei), Cetinie (Muntenegru), Carlovetz (Serbia Ungara). Se dice, ca Dionisiu V, patriarh de Constantinopol, va recunóşte de autocefala şi biserica ortodoxă sêrba din Seraev (Bosnia-Herzegovina), şi în acest din urma cas, în imperiul Austro-Ungar vor fi 4 biserici autocefale ortodoxe, anume 2 române—în Sibiu şi Cernauţi, şi 2 sêrbe — în Carlovetz şi Seraev. [2])

Fiind-ca în Imperiul Austro-Ungar deja sunt 3 biserici ortodoxe autocefale (în Sibiu, Cernauţi, Carlovetz), şi nu este tocmaĭ natural distribuita populaţiunea ortodoxa între aceste biserici, după naţionalitaţĭ, se dice, ca ar fi mai bine, ca bisericile ortodoxe din Sibiu şi Carlovetz se remâna în starea de mai înainte, iar Dalmaţia, unde locuesc mai mulţi sêrbi ortodoxı, sa fie despărţita de biserica de Cernauţi (Bucovina), unde sunt mai mulţı românı, recunoscêndu-se de autocefala biserica din Dalmaţia. . . [3]) Aceste sunt numai presupuneri, despre carı nu se póte spune nimic positiv, Ar fi prea destul, ca Românii Austro-Ungari sa aiba 2 Biserici ortodoxe (în Sibiu şi Cernauţi) şi Sêrbii Austro-Ungari tot 2 în Carlovetz şi Sraev), dar aflându-se în buna stare sub raportul moral. intelectual, material. . .

Gheorghe P. Samurianu.

---

[1]) Constantin Erbicénu. „Revista Teologica“, *Iaşĭ*, 1884, *No* 20, pag. 156, 158.

[2]) „Biserica Ortodoxă Română“, Bucureştĭ, an. XI, No. 7, pag. 670.

[3]) Constantin Erbicénu. „Revista Teologica“, *Iaşĭ, 1884, No. 20*, pag. *158*.

RUGACIUNEA

Cetită la punerea temelieĭ clădirilor pendinte de Seminariul Nifon, din strada Victorieĭ.

Dumneḍeule A-tot-ţiitoriule, cela ce aĭ făcut ceriurile cu înţelepciune şi aĭ întemeiat pămêntul în mijlocul tărieĭ ; cela ce aĭ făcut pre omŭ dupre chipul şi asĕmănarea ta, dându-ĭ minte, conştiinţă şi voinţă liberă; ĭar ca unuĭ cetăţén al acesteĭ lumĭ vĕḍute şi simţite, 'ĭ-aĭ însuflat instinctul, a se apara în contra schimbarilor timpuluĭ, prin mijlóce meşteşugite, învĕţându-l să-şı însuşéscă în chip artificial lumina şi căldura, să-şĭ facă casă de adăpost şi de locuinţă. Tu Dómne, carele prin presenţa ta aĭ binecuvêntat în diferite timpurĭ locuinţele omineştĭ; tu carele aĭ binecuvêntat cortul luĭ Avraam, magasinele luĭ Iosif, casa luĭ Aaron şi a luĭ Levi, casa luĭ Zaheŭ vameşul, casa de întrunire a sânţilor teĭ apostolĭ; binecuvintéză şi acest loc, şi pre serviĭ tĕĭ cariĭ, în numele tĕŭ şi întru puterea tărieĭ Tale, voesc a ridica pre el aceste case, destinate la diferite trebuinţĭ omineştĭ. si sa le înalţe şi să le înfrumuseţeze prin zidire, arhitectură şi ornamentaţiĭ.

Intemeéza, Dómne, acésta mare cladire pe pétra cea tare a omuluı înţelept, pre care ni l-aı dat de model în sânta Evanghelia ta; ıar maı ales pe pétra adevĕrateĭ credinţĭ în tine, Domnul, povĕţuitoriul şi arhitectul nostru; căcĭ, dupre Profet-Impe-

ratul David: *De n'ar zidi Domnul casa, în zadar s'ar osteni ceĭ ce zidesc.*

Apreciaza, Dumnedeule, credința servilor teĭ, care o esprimă astădĭ așa de solemn înaintea ta și a lumeĭ adunată aice, și fa ca acéstă clădire să nu pótă fi surpată nicĭ de cutremure, nicĭ de vijeliĭ, nicĭ de mâna rĕŭ-făcetóre. Daruește arhitecților și meșterilor înțelepciune și pricepere, ca să conducă lucrarea solid, bine și nesovait, și maĭ ales cu inimă și bună credința. Și astfeliŭ fiind bine terminata, ceĭ ce vor locui în aceste clădirĭ sa fie scutițĭ de orĭ ce nemulțamire; sa fie apărațĭ de orı-ce bantuelĭ, de orĭ-ce pagube; sa fie adapostițĭ de tóte vicleniile și uneltirile contrarilor. Ca tóta lauda, cinstea și marirea sa se dea ție, prea înțeleptuluĭ meșter; carele eștĭ marit și închinat în sânta Treime: Tatăl, Fiiul și Sântul Duh; acum, și pururea, și în veciĭ vecilor, Amin.

Innocent M. Ploeșténu.

DONAȚIUNI.

Următórele persóne aŭ bine-voit a contribui la construirea bisericeĭ din com. Borăneștĭ plasa Câmpu jud. Ialomița:

I. *D. Constantin Giuvară și soția sa au oferit locul pe care s'a clădit biserica, 100,000 carămida și alt material în valóre de 1000 leĭ, precum și arhitectura gratis.*

II. *Dl. Ghiță Chiroiu 2100 lei.*

III. *Dl. Andreiŭ Ciudoiu 2000 leĭ.*

IV. *Dl. Sterie Ionescu din Barcănești a împrumutat biserica cu 1500 leĭ fără procente.*

V. *Dl. Hagi Constantin din Bucureștĭ a oferit 300 leĭ.*

VI. *Maĭ sunt și alte persóne cari au contribuit cu sume maı micı. Pentru aceste donațiunĭ li se exprimă mulțumırĭ prin publicitate.*

TABLOŬ

De numerul comunelor, al cătunelor, al Bisericilor, al Preoţilor şi al locuitorilor din Eparhia S-teĭ Mitropolieĭ Moldoveĭ şi Suceveĭ.

(Urmare. Vedĭ No. 4, anul XII, pag. 311).

No. curent	Comuna	Cătuna	No. Biserici.	No. Preoţil.	No. Locuit.	Observaţiĭ
		Judeţul Suceava				
97	Urbea Folticenĭ	Bis. Cad. Adorm.	1	3	360	
		St. Voevodĭ din Folticeniĭ vechĭ	1	1	36	
		St. Prooroc Ilie	1	3	300	
		St. Voevodı dela cimit. Tâmpeştĭ	1	—	14	
		Bis. Ospitalu	1	1	—	
98	Soldaneştĭ	Soldaneştĭ	1	1	59	
		Hartopul	1	1	127	
		Spătăreştĭ	1	—	56	
99	Dolheşti	Dolheştĭ marĭ	1	2	378	
		Dolheştĭ micĭ	1	1	230	
		Poeana Raftivanuluĭ	1	1	62	
100	Plesestĭ	Petia	1	1	166	
		Unceştĭ	1	1	203	
		Pleseştı	1	—	166	
		Zăcuta	1	—	29	
101	Oprişeniĭ	Oprişenĭ	1	1	66	
		Buciumenĭ	1	—	36	
102	Valea Glodul.	Valea Glodulu	1	1	104	
103	Siliştea	Siliştea	1	1	81	
		Stirbaţiĭ	1	—	93	
104	Liteniĭ	Liteniĭ	1	2	320	
		Corniĭ	1	1	100	
		Rotunda	1	1	98	
105	Giurgeştiĭ	Giurgeştiĭ	1	1	122	
		Mereştiĭ	1	1	80	
106	Radăşănii	Radăşeniĭ	1	4	464	
		Lumaşaniĭ	2	2	209	

No. curent	Comuna	Cătuna	No. Bisericilor	No. Preoţilor	No. Locuitorilor	Observaţiĭ
107	Bradăţelu	Horodniceniĭ	1	2	271	
		Răbăia			96	
		Brădăţelu			94	
		Rutupăneştiĭ	1	1	110	
		Mihaeştiı	1	—	110	
		Boteştiĭ	1	1	132	
108	Preuteştiĭ	Badaraba	1	1	212	
		Preuteştiĭ Adamóeĭ	1	1	150	
		Arghira	1	1	80	
		Huşiĭ				
		Mănăstióra				
		Fundoaea				
109	Ruginósa	Ruginósa	1	2	650	
		Giurgeştĭ Corneştĭ	1	1	205	
		Costeştĭ Petrişurile	2	1	295	
110	Dolhasca	Dolhascıı	1	3	311	
		Buda	1	1	124	
		Gulia	1	1	159	
		Probota	1	2	240	
111	Vascaniĭ	Vascaniĭ	1	1	111	
		Harmaneştĭ Boldeştĭ	1	1	284	
		Todireştĭ Balăşeştĭ	1	1	200	
		Stroeştĭ Laiu	1	1	207	
		Pascaniĭ	1	2	265	
112	Pascaniĭ	Blageştiĭ	1	1	124	
		Lunca	1	1	218	
		Conţeştĭ	1	1	131	
		Valea Sacă	1	1	136	
		Gastesti-Topile	1	2	353	
		Sodomenĭ Bosteni-Brateştĭ	1	2	360	
113	Mirosloveştĭ	Mirosloveştĭ Navrăpeştı	1	2	260	
		Soci	1	1	138	
		Ciohărenĭ	1	1	140	
		Versenĭ-Miteştĭ	1	2	145	

(Va urma).